

Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар рыногын дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 24 желтоқсандағы N 1385 Қаулысы

Қазақстан Республикасының Үкіметі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ** :

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар рыногын дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) бекітілсін.

2. Бағдарламаның іске асырылуына жауапты мемлекеттік органдар мен мүдделі ұйымдар жыл сайын 5 қаңтарға және 5 шілдеге дейін Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігіне (келісім бойынша) оның орындалуы туралы есептерді ұсынсын.

3. Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі (келісім бойынша) жыл сайын қаңтарда және шілдеде Қазақстан Республикасының Үкіметіне Бағдарламаның іске асырылу барысы туралы ақпарат ұсынсын.

4. Бағдарламаның орындалуын қамтамасыз етуді бақылау және үйлестіру Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігіне (келісім бойынша) жүктелсін.

5. Осы қаулы қол қойылған күнінен бастап күшіне енеді.

Қ а з а қ с т а н   Р е с п у б л и к а с ы н ы ң

Премьер-Министрі

Қазақстан Республикасы

Үкіметінің

2004 жылғы 24 желтоқсандағы

N 1385 қаулысымен бекітілген

**Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар
рыногын дамытудың 2005-2007 жылдарға
арналған бағдарламасы**

1. Бағдарламаның (негізгі көрсеткіштері) паспорты

Атауы Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар рыногын дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасы

Әзірлеушілер Қазақстан Республикасы Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігі,
Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі,

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі,
Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі

Басты мақсаты Қазақстанның бағалы қағаздар рыногын одан әрі дамыту, оны ашық және тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету, бағалы қағаздарды шығару үшін мүмкіндіктерді кеңейту, инвесторлардың құқығын қорғау және адал бәсекелестікті қамтамасыз ету

Негізгі міндеттері бағалы қағаздар рыногын қазіргі заманғы талаптарға сай келтіру;
инвестициялаудың ұжымдық нысандарын дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау;
инвестициялау үшін бағалы қағаздарды шығару үшін, оның ішінде мемлекеттің, туынды бағалы қағаздардың кепілдігімен қамтамасыз етілген коммерциялық бағалы қағаздар, жобалық облигациялар шығару үшін жағдайлар жасау, сондай-ақ корпорациялық басқару нормаларын енгізу және "Секьюритилендіру туралы" заң жобасын қабылдау арқылы мүмкіндіктерді кеңейту;
бағалы қағаздар рыногының институционалдық инфрақұрылымын және бағалы қағаздар рыногында салық салу режимін одан әрі жетілдіру;
бағалы қағаздар рыногының тетіктерін пайдалану, оның ішінде компаниялардың ұйымдасқан рынокта өз бағалы қағаздарының листингі арқылы шаруашылық субъектілерінің капиталды тартуын ынталандыру;
эмитенттің инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін сақтауына қадағалау жүйесін жетілдіру.

Күтілетін нәтиже Бағдарламаны іске асыру:
Инвестициялаудың ұжымдық нысандарын дамытуды ынталандыруға, экономиканың нақты секторларына инвестициялауды дамыту және оның ауқымын кеңейту мақсатында инвесторлардың қаражатын жұмылдыру үшін инвестициялық қорларды құруға және дамытуға;
тұрғындардың инвестициялық мәдениетінің деңгейін арттыруға;
бағалы қағаздар рыногы саласында Қазақстанда сертификатталған халықаралық

инвестициялық талдаушылардың келуіне қажетті жағдайлар жасау арқылы кадр әлуетін жақсартуға; эмитенттер мен басқа бағалы қағаздар рыногына қатысушыларының ақпаратты ашу тәртібін жетілдіруге;

инвестициялаудың мүмкіндіктерін кеңейту; бағалы қағаздар рыногына қатысушыларды қадағалау мен реттеудің тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Қажетті ресурстар және қаржыландыру көздері Бағдарламаны іске асыру қолданыстағы қаржыландыру нормалары шегінде тиісті нормативтік құқықтық кесімдерді жетілдіру арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін, сондай-ақ мөлшері 2007 жылдың бюджетінде айқындалатын тұрғындарға қажетті бағалы қағаздар рыногы туралы оқыту бағдарламаларын қаржыландыруға республикалық бюджеттен қаражат талап етеді.

Іске асыру мерзімі 2005-2007 жылдар

2. Кіріспе

Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар рыногын дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасын (бұдан әрі - Бағдарлама) Қазақстан Республикасы Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігі, Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі (бұдан әрі - Агенттік), Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі (бұдан әрі - Қаржы министрлігі) және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі (бұдан әрі - Ұлттық Банк) және Қазақстан Республикасының Президенті өткізген "Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есебі туралы" мәжілісте (2004 жылғы 26 сәуірдегі N 01-8.1 хаттама) және 2004 жылғы 15 қарашада Алматы қаласында өткен Қазақстан қаржыгерлерінің IV конгресінде Қазақстан Республикасының Президенті берген тапсырмаларын орындау мақсатында әзірледі.

Бағдарлама Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1999 жылғы 27 мамырдағы N 658 қаулысымен бекітілген алдыңғы Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар рыногын дамытудың 1999-2000 жылдарға арналған бағдарламасымен (бұдан әрі - 1999-2000 жылдарға арналған Бағдарлама) сабақтастық негізінде, оны іске асыру барысында анықталған бағалы қағаздар рыногының қазіргі жай-күйін, негізгі мақсаттарын және оны тиімді дамыту жөніндегі міндеттерді ескере отырып қалыптастырылды.

3. Қазақстанның бағалы қағаздар рыногының қазіргі жай-күйін талдау

Қаржы министрлігінің мемлекеттік эмиссиялық бағалы қағаздары

Қаржы министрлігінің мемлекеттік эмиссиялық бағалы қағаздары (бұдан әрі - МБҚ) бағалы қағаздар рыногында негізгі өтімді және тәуекелсіз құралдары болып табылады.

МБҚ рыногы қазіргі уақытта айналыс мерзімі, инвесторлық базасы, сыйлықақы есептеу тәсілі мен инфляциялық процестерден қорғалуы жағынан ерекшеленетін құралдарды қамтиды.

1-кесте

МБҚ даму серпіні

Жылдар	Мемлекеттік бағалы қағаздардың атауы, айналыс мерзімдері, ай						Орналас- тыру көле- мі, млн. теңге
2000	МЕККАМЗ, 6 , 12	ҰЖО 12	МЕОКАМ24, 36	МЕИКАМ9, 18	МЕКАВМ6, 9, 12		61 278,4
2001	МЕККАМЗ, 6 , 9, 12		МЕОКАМ 24-60	МЕИКАМ 18-84			25 929,8
2002	МЕККАМЗ, 6 , 9, 12		МЕОКАМ 24-60	МЕИКАМ18, 24, 36			51 766,4
2003	МЕККАМЗ, 6		МЕОКАМ 24-120			МАОКО 1 2 , 24, 36	105 113,2

Көзі: Қаржы министрлігі

Үкіметтік қарыз алу көлемдерінің өсуі, шығарудың жалпы санын қысқарта отырып, МБҚ айналыс мерзімін біртіндеп ұзарту және орналастыру көлемдерін ұлғайту МБҚ-дың айналыстағы көлемін ұлғайтуға алып келді. Қазіргі уақытта бір жылдан бес жылға дейінгі айналыс мерзімі бар құралдар ішкі үкіметтік борыш құрылымының неғұрлым көп көлемін алады және жинақтаушы зейнетақы қорларының тарапынан сұранысқа ие неғұрлым ұзын құралдардың белгілі бір жетіспеушілігі бар (2-кесте).

2-кесте

2001-2003 жж. МБҚ-дың айналыс көлемі

млрд. теңге

Айналыстағы МБҚ	1.01.02 ж.	1.01.03 ж.	1.01.04 ж.
бір жылға дейін	2,13	2,49	5,33
бір жылдан бес жылға дейін	33,85	76,51	135,08
бес жылдан жоғары	34,66	29,47	25,24
Барлығы	70,64	108,462	168,65

Көзі: Қаржы министрлігі

Инвестициялау үшін ең тартымды құралдардың бірі болып табылатын Қазақстан Республикасы Үкіметінің мемлекеттік бағалы қағаздарына қатысты Бюджет кодексінде оларды тек республикалық бюджет тапшылығын қаржыландыру және үкіметтік борышты қайта қаржыландыру мақсаттарында ғана шығару көзделгенін атап өткен жөн. Сондықтан да МҚБ эмиссиясының көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет тапшылығының мөлшеріне байланысты.

Жергілікті атқарушы органдардың мемлекеттік эмиссиялық бағалы қағаздары

МБҚ мәртебесі бар қазақстандық жергілікті атқарушы органдарының облигациялар рыногы 1999 жылғы шілдеден бастап өз қызметін бастады. Жергілікті атқарушы органдар жергілікті инвестициялық жобаларды қаржыландыру мақсатында ішкі рынокта қарыз алуды жүзеге асырады.

Қолданыстағы заңдарға сәйкес жергілікті атқарушы органдарының облигацияларын бастапқы орналастырудың барлығы Қазақстан қор биржасында жүргізілді.

Жергілікті атқарушы органдарының облигациялары орналастырыла бастағаннан бері қағаздардың айналыс мерзімінің ұлғаю және қарыз алу құнының төмендеу үрдісі байқалды (3-кесте).

3-кесте

Жергілікті атқарушы органдарының облигациялар рыногы көрсеткіштерінің өзгерісі

Жыл	1999	2000	2001	2002	2003
Айналыс мерзімі, жыл	1	1	1-5	3-4	4-5
Орта өлшемдегі кірістік, %	13,85	10,99	8,82	8,70	8,50
Орналастыру көлемі, млн. теңге	850,00	649,90	6779,10	3299,20	4692,90

Көзі: Қаржы министрлігі

2005 жылдан бастап жергілікті атқарушы органдарға ішкі рынокта мемлекеттік бағалы қағаздар шығару түрінде қарыз алуға тыйым салынатын болады.

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталары

1995 жылдан бастап Ұлттық Банк ақша базасын жедел реттеудің негізгі құралына айналған қысқа мерзімді ноталарын шығара бастады. Ноталар дегеніміз дисконтталған материалсыздандырылған бағалы қағаз. Ұлттық Банктің ноталары МБҚ болып табылады және бағалы қағаздар рыногында еркін айналыста.

Ноталар бастапқыда айналымның мерзіміне - 7-ден 91 күнге дейін ие болды. Айналыстың қысқа мерзімдері екі себепке негізделді: біріншіден, ақша базасын реттеуге байланысты шаралардың қысқа мерзімділігіне, екіншіден, олар Үкіметтің бағалы қағаздарымен бәсекелестікке түспеуі керек еді.

1999 жылғы сәуірде, теңгенің еркін құбылмалы бағамының режимін енгізу кезеңінде валюталық ноталар (соның ішінде, бір жолғы тәртіппен - зейнетақы активтерін қорғау үшін 35 күндік айналысымен арнайы валюталық ноталар) шығарылды.

Біртіндеп, Қаржы министрлігінің өзінің бағалы қағаздарының айналыс мерзімдерін ұлғайтуына қарай Ұлттық Банк ноталардың айналыс мерзімін де біртіндеп ұлғайта бастады. Қазіргі уақытта ноталар 1 жылға дейінгі айналыс мерзімімен шығарылады.

Үкіметтің бағалы қағаздарының таза эмиссиясының едәуір төмендеуіндегі қаржы рыногында өтімділіктің жоғары деңгейі Ұлттық Банк банктердің шектен тыс өтімділігін ретке келтіру үшін 1999 жылға қарағанда (132,5 млрд. теңгеге дейін) қысқа мерзімді теңге ноталарын 2 еседен көп шығаруға әкеп соқты. Бұл айналыстың барлық мемлекеттік теңге қағаздарының құрылымындағы Ұлттық Банктің ноталар (бұдан әрі - ҚҰБ ноталары) үлесінің ұлғаюына әкелді. Қазір ноталар рыногы бағалы қағаздар рыногының айтарлықтай сегментін құрайды (1-сурет).

1-сурет

ҚҰБ ноталарын шығару көлемдерінің өсу серпіні

Суретті қағаз мәтіннен қараңыз.

Ең алдымен шетелдік валютаның көп құйылып түсуіне негізделген инфляцияның 2003 жылғы өсу үрдісі 2004 жылдың 1-ші жарты жылдығында да жалғастырылды. Бұл ноталарды шығару көлемінің ұлғаюына негіз болды.

2004 жылдың 1-ші жарты жылдығында Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноталарды 262,7 млрд. теңге сомасына шығарды, ал олардың айналыстағы көлемі 57,0% -ға 311,8 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. Бұдан басқа, 392,8 млрд. теңге мөлшерінде репо операциялары жүргізілді.

Нәтижесінде, Ұлттық Банктің бағалауы бойынша 2004 жылдың 1-ші жарты жылдығында қысқа мерзімді ноталарды шығарумен және репо операцияларын жүргізумен тазартылған шетелдік валютаны сатып алу көлемі 65-70%, соның ішінде 1-тоқсанда - 70-75%, 2-тоқсанда - 60-65% құрады.

Қайталанған рыноктың жеткілікті дамымағандығынан Ұлттық Банкте мынадай проблемалар:

- 1) бағалы қағаздар портфелін қалыптастыру проблемасы және нәтижесінде,
- 2) ашық рынокта операцияларды жүргізу көлемдерін кеңейту күрделілігі,
- 3) Ұлттық Банктің ресми ставкаларының реттейтін функцияларын күшейтуге

байланысты қиындықтар туындайды.

Қазіргі уақытта Ұлттық Банк ашық рыноктың операцияларын жүргізу мүмкіндігінің шектеулілігін инфляция бойынша белгіленген деңгейлерге қол жеткізу үшін Ұлттық Банк банктің қолма-қол ақшасын ¹ реттейтін негізгі құралдары болып табылатын қысқа мерзімді ноталарды шығарумен өтейді.

¹ Банктің қолма-қол ақшасы - коммерциялық банктер өз клиенттерінің ағымдағы күн сайынғы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жинақтайтын қолма-қол ақша

Институционалдық инфрақұрылым

2001-2004 жылдар кезеңінде бағалы қағаздар рыногының институционалдық инфрақұрылымының сандық көрсеткіштері тұрақты болып қалды, бұл негізінен Қазақстанның бағалы қағаздар рыногының институционалдық инфрақұрылымының қалыптасқанының және оның қазіргі кезеңдегі сұраныстарына сай екендігінің куәсі.

4-кесте

Бағалы қағаздар рыногының институционалдық инфрақұрылымы

Тиісті лицензиясы бар ұйымдардың саны	01.01.01. ж	01.01.02. ж	01.01.03. ж	01.01.04. ж	01.04.04. ж
Брокерлер-дилерлер	51	51	50	52	54
оның ішінде:					
банктер	25	23	23	23	24
олардың I санаттағылары	20	19	20	21	22
банктік емес ұйымдар	26	28	27	29	30
олардың I санаттағылары	20	22	21	23	23
Тіркеушілер	23	22	21	19	19
Кастодиандар	12	11	10	10	10
Зейнетақы активтерін инвестициялық басқарушылар	7	8	9	10	10
Жинақтаушы зейнетақы қорлары	16	15	15	16	16
Инвестициялық портфельді басқарушылар	2	3	4	10	10
ӨРҰ	2	2	2	2	2

Көзі: Қазақстан Республикасы қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі

Сонымен қатар Қазақстандық бағалы қағаздар рыногында консервативті үлгідегі институционалдык инвесторлардың - жинақтаушы зейнетақы қорлары басым болуына байланысты оны консервативті деп сипаттауға болады.

Мұндай жағдайларда неғұрлым икемді және мемлекет барынша аз реттейтін бәсекелестер теңгерім жасауы тиіс, инвестициялық қорлар олардың бастысына айналуы керек. "Инвестициялық қорлар туралы" Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. Бірінші жеке меншік қорлар да тіркелген. Кәсіпқой басқарушылары бар инвестициялық қорлар құру ішкі жинақтардың тұрақты өсуі, оларды экономиканың нақты секторына тиімді тарту қажеттігі және Қазақстан Республикасының экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жағдайларында әсіресе маңызды.

Бағалы қағаздардың ұйымдастырылған рыногының негізгі көрсеткіштері

А к ц и я л а р р ы н о г ы

Соңғы үш жылда қазақстандық бағалы қағаздар рыногы сыйымдылығының өсуі байқалуда. 2004 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша акциялар рыногын капиталдандыру бір жылда 66,4%-ға ұлғайып, 347,5 млрд. теңге¹ құрады, бұл көрсеткіштің Қазақстанның жалпы ішкі өнімі көлеміндегі үлес салмағы 7,8%-ды құрайды. Ұйымдастырылмаған рынок жөніндегі мәліметтердің болмауына байланысты акциялар рыногын капиталдандыруды тұтастай айқындау мүмкін емес.

-----
¹ қазақстан қор биржасының мәліметтері бойынша

Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне енгізілген акцияларды капиталдандырудың аталған қазақстандық компаниялардың рыноктық құнының өсуін көрсететін өсуі, біріншіден, листингтік компаниялардың² жарғылық капиталдарының (орналастырылған акциялар санының) өсуімен, екіншіден, осы акциялар құнының өсуімен және үшіншіден, биржаның ресми тізіміне енгізілген акциялар санының ұ л ғ а ю ы м е н н е г і з д е л г е н .

-----
² листингтік компаниялар - бағалы қағаздары ресми тізімге енген эмитенттер ("Қазақстан қор биржасы" ЖАҚ мүшелері жиналысының 2002 жылғы 6 ақпандағы N 1 шешімімен бекітілген листингтік ереже)

Қазақстан қор биржасы 2000 жылғы 2 шілдеде KASE_Shares индексін құрды, ол "А" санатындағы биржаның бағалы қағаздарының ресми тізімі акцияларының эмитенттерін рыноктық капиталдандыруды есепке алғандағы сұранысының баға белгілеуінің өзгеруін көрсетеді. 5-кестеде KASE_Shares индексінің Қазақстандағы акциялар рыногының құбылмалылығын бейнелейтін жыл соңындағы мәні көрсетілген.

5-кесте

KASE_Shares индексі

	2000	2001	2002	2003
KASE Shares	106,3562	103,9173	40,1721	142,4260

Көзі: Қазақстан қор биржасы

Сонымен қатар Қазақстандағы ұйымдастырылған рыноктың қазақстандық компанияларының капиталдануы мен оның жалпы ішкі өнімге қатынасы өте төмен деңгейде қалып отыр және баяу өсуде. Әлемдік тәжірибеде акциялар рыногын капиталдандырудың жалпы ішкі өнімге ара қатынасы: Ұлыбританияда - 107%-ды, АҚШ-та - 103%-ды, Ресейде - 51%-ды, Германияда - 33%-ды, дамушы рыноктар үшін - орта есеппен 25%-ды құрайды. Салыстыру үшін төменде бағалы қағаздары Қазақстандағы жалғыз қор биржасы болып табылатын Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне қосылған компаниялардың және үлесіне Ресейдің алдыңғы қатарлы биржаларының жиынтық айналымының 80%-ы тиетін Мәскеу банкаралық валюта биржасын (бұдан әрі - МБВБ) капиталдандыру көрсеткіштері келтірілген.

6-кесте

Бағалы қағаздары Қазақстан қор биржасының және МБВБ-ның ресми тізімдеріне қосылған компанияларды капиталдандыру көрсеткіштері

	Қазақстан қор биржасын капиталдандыру ¹			МБВБ - сын капиталдандыру ²	
	млн, теңге	млрд. АҚШ долл.	Қазақстан Республикасының жалпы ішкі өніміне %-бен	млрд. АҚШ долл.	Ресей Федерациясының жалпы ішкі өніміне %-бен
2001	181718,198	1,204	5,59	66	21
2002	208991,201	1,341	5,58	92	27
2003	347519,994	2,425	7,81	150	35

Көзі: ¹ - қазақстан қор биржасы

² - МБВБ - [www. hatt/micex.ru](http://www.hatt/micex.ru).

Осылайша, республика экономикасындағы бағалы қағаздар рыногының рөлі мардымсыз болып табылады, Қазақстанның бағалы қағаздар рыногын төмен деңгейде капиталдандыру және оны кәсіпорындардың кәсіпорынның экономикасына инвестициялар тарту тетігі ретінде бағаламауы оның елеулі проблемалары болып қ а л у д а .

Ұйымдастырылған рыноктың қазақстандық Р/Е (баға/кіріс) көрсеткіші де осының куәсі, бұл көрсеткішке сәйкес Қазақстан қор биржасының ресми тізімінің акциялары еуропа елдері мен Ресейдің тиісті көрсеткіштеріне қатынасы бойынша айтарлықтай жеткіліксіз бағаланған.

7-кесте

**Басқа елдермен салыстырғанда
Қазақстандағы Р/Е коэффициенті**

	2000	2001	2002	2003
Қазақстан ¹		2,59	2,21	2,32
Ресей ²	2,44	4,31	4,93	
Еуропалық стандарт бойынша орташа мәні	16,5	18,9		

Көзі: ¹ - Қазақстан қор биржасы

² - Ресейдің БҚФК

Корпорациялық облигациялар рыногы

1999 жылдан бастап алғашқылары биржаның ресми тізіміне 1999 жылғы 1 ақпанда енгізілген биржалық рыноктың корпорациялық облигацияларын дамыту басталды. Сол жылы (7 шілдеде) жергілікті атқарушы органдарының облигацияларын орналастыру жөнінде бірінші аукцион өткізілді.

2004 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша ұйымдастырылған рыноктың корпорациялық облигацияларын капиталдандыру бір жылда 96,5%-ға ұлғайып, 373,0 млрд. теңге (2,6 млрд. АҚШ долларын) құрады, бұл жалпы ішкі өнімнің 8,4%-ын құрайды. Ұйымдастырылған және ұйымдастырылмаған рыноктың айналыстағы қазақстандық корпорациялық облигацияларының жыл соңындағы көлемі екі есе аз және 182,5 млрд. теңге (1,27 млрд. АҚШ долларын) құрайды.

8-кесте

**Қазақстандық корпорациялық
облигациялар көлемі**

жылдар	Ұйымдастырылған рыноктың айналыстағы корпорациялық облигацияларының жыл соңындағы көлемі ¹			Шығаруға жарияланған корпорациялық облигациялардың жыл соңындағы көлемі ²		
	млн. теңге	млрд. АҚШ долл.	Қазақстан Республикасы	млн. теңге	млрд. АҚШ долл.	Қазақстан Республикасы

			сының ЖІӨ-не %-бен			касының ЖІӨ-не %-бен
2001	88085,555	0,58	2,7	236442	1,57	7,3
2002	184793,523	1,19	4,9	284639	1,83	7,5
2003	364329,671	2,54	8,2	379104	2,6	8,5

Е с к е р т п е :

¹ - Қазақстан қор биржасының мәліметтері бойынша, басқа мемлекеттердің заңдарына сәйкес, оның ішінде қатысушылары (акционерлері) SPV деп аталатындардың (Special Purpose Vehicle/ "Арнайы кәсіпорындардың") эмитент-резиденттері болып табылатын шетелдік ұйымдарды пайдаланумен эмитенттелген облигацияларды қоса алғанда.

² - Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі мәліметтері бойынша

9-кесте

**Айналыстағы қазақстандық және ресейлік
корпорациялық облигациялар көлемі**

Жылдар	Айналыстағы қазақстандық корпорациялық облигациялардың жыл соңындағы көлемі ¹			Айналыстағы ресейлік корпорациялық облигациялардың жыл соңындағы көлемі ²	
	млн . тенге	млрд . А Қ Ш долл.	Қазақ- стан Респуб- ликасы- ның ЖІӨ-не %-бен	млрд . А Қ Ш долл.	Ресей Федера- циясының ЖІӨ-не %-бен
2001	28475,3	0,19	0,88	2,23	0,7
2002	91890,4	0,59	2,4	3,42	0,9
2003	182493	1,27	4,1	5,30	1,2

¹ - Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі мәліметтері бойынша

² - Ресейдің БҚФК-тің мәліметтері бойынша

Корпорациялық облигациялар іс жүзінде қазақстан экономикасына бағалы қағаздар рыногы арқылы инвестициялар тартудың негізгі құралы болып табылады. Алайда 2004 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша облигациялардың қолданыстағы шығарылу саны бар-жоғы 75-ті құрады, бұл акционерлік қоғамдарда (бұдан әрі - АҚ), жауапкершілігі шектеулі және қосымша жауапкершілігі бар серіктестіктер де бола алатын әлеуетті

эмитенттердің жалпы санының өте аз үлесі. Бұл ретте облигациялардың 48 шығарылымы (29 эмитент) "А" санаты бойынша және облигациялардың 11 шығарылымы (11 эмитент) "В" санаты бойынша Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне енгізілді.

Инвесторлардың эмитенттерге сенімінің жетіспеушілігі және капиталдандырылған компаниялардың шектеулі саны облигациялар эмитенттерінің санын ұлғайтуға кедергі болып табылуы мүмкін. Сонымен қатар бұл рынок сегменті жыл сайын 100%-дан аса ұлғайып, айтарлықтай серпінді дамуда және үлестік рынокқа қарағанда оның перспективалары зор.

10-кесте

Эмиссиялық бағалы қағаздардың биржалық айналысы, млрд. теңге (акциялардың мемлекеттік пакеттер секторын және репо секторын қоспағанда)

	2001 жыл	2002 жыл	2003 жыл	2004 жыл I тоқсан
Акциялар	12,08	21,76	40,20	8,96
Корпорациялық облигациялар	24,97	40,32	89,89	31,32

Көзі: Қазақстан қор биржасы

Бағалы қағаздардың ұйымдастырылған рыногындағы мәмілелер көлемінің ұлғаюы негізгі инвесторлар - жинақтаушы зейнетақы қорларының (бұдан әрі - ЖЗҚ), банктер мен сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының активтері ресми тізімдерге қосылған бағалы қағаздарға орналастырылуы тиістілігінің нәтижесі болып табылады. Акциялардың және корпорациялық облигациялардың биржалық саудасы көлемінің тұрақты өсуі, сондай-ақ ірі институционалдық инвесторлар тарапынан сұраныстың ұлғаюы биржалық айналыстардың өсу үрдісінің сақталуын болжауға мүмкіндік береді.

11-кесте

Бағалы қағаздар айналымының жылдамдығы

Жылдар	Ұйымдастырылған рынок			Ұйымдастырылмаған рынок		
	Акциялар	Оның ішінде "көгілдір фиш-калар"	Облигациялар	Акциялар	Оның ішінде "көгілдір фиш-калар"	Облигациялар
Барлығы	Барлығы					
2001	0,01	0,01	0,08	2,03	0,21	0,240
2002	0,03	0,01	0,13	3,70	0,03	0,003
2003	0,23	0,03	0,41	3,12	0,15	0,001

Көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі

Э м и т е н т т е р

Акциялар рыногының жеткіліксіз белсенділігі және листингтік компаниялардың өте аз саны, 2004 жылғы 1 маусымдағы жағдай бойынша Қазақстан қор биржасының ресми тізімінде - 77, Қазақстанның бағалы қағаздар рыногының әлсіз жақтарының бірі болып табылады. Салыстыру үшін, Ресейде 300-ге жуық. Алдыңғы қатарлы әлемдік қор биржаларының листингтік компанияларының саны: Нью-Йорктікі - 2366 (2002 жылы), Токионікі - 2153 және Лондондікі - 2824.

2004 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне ("А" және "В" санаттары) жұмыс істеп тұрған 2875 акционерлік қоғамның (бұдан әрі - АҚ) тек 49-ының акциялары қосылған, бұл олардың жалпы санының 1,6%-ын құрайды. Салыстыру үшін Ресейде жұмыс істеп тұрған 20462 АҚ акцияларының шамамен 300-і биржалардың ресми тізімдеріне қосылған, бұл олардың жалпы санының 1,5%-ын құрайды.

12-кесте

Қазақстан қор биржасындағы сауда-саттыққа жіберілген бағалы қағаздар

Санаттар тізімі	Бағалы қағаздардың шығарылу саны				
	2003 ж. сәуір	2003 ж. шілде	2003 ж. қазан	2004 ж. қаңтар	2004 ж. сәуір
"А" санаты	24	30	32	33	37
"В" санаты	24	22	24	28	30
Тізім бойынша барлығы	48	52	56	61	67

Көзі: Қазақстан қор биржасы

2004 жылғы маусымнан бастап Қазақстанда Moody's Investors Service және "Интерфакс" Халықаралық ақпарат тобының (Interfax Information Services Group) құрылтайшылығымен "Moody's Интерфакс Рейтингтік Агенттігі" (Moody's Interfax Rating Agency) жұмыс істей бастады.

Standard & Poor's Credit Market Services Қазақстан рыногында бірқатар RatingsDirect, RatingsXpress, CreditWire, CreditWeek LossStats Database, CreditPro CrossWalk, CreditRisk Tracker және тағы басқалар сияқты ақпараттық-талдамалық өнімдерді алға жылжыту туралы бастама көтерді. Аталған өнімдер әлемде үлкен сұранысқа ие және атап айтқанда, орталық және коммерциялық банктердің, реттеуші органдардың, инвесторлар мен активтерді басқарушылардың кредиттік және қаржылық талдаушыларының жұмысында табысты қолданылады.

Қазір Қазақстан қор биржасында эмитентте Standard & Poor's, Moody's, Fitch рейтингтік агенттіктердің бірі немесе одан да көбінің берген қарыз алушының шетел

валютасындағы ұзақ мерзімді кредиттік рейтингтік бағасы болса, қазақстандық қор биржасында бағалы қағаздарды листингке енгізудің ("А" санатының ресми тізіміне енгізу немесе ресми тізімнің "В" санатынан "А" санатына ауыстырудың) жеңілдетілген р ә с і м і б е л г і л е н г е н .

Агенттік жүргізген сұрау барысында Листингтік компаниялардың жұмсаған шығындарының ұсынылған көрсеткіштерін талдау бастапқы ұсыныс жүргізу, сондай-ақ бағалы қағаздарды сауда-саттықты ұйымдастырушының ресми тізімінде қолдау едәуір шығындармен қатар жүретінін көрсетті.

Қазақстандық компаниялардың транзакциялық шығыны:

Бағалы қағаздары Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне енгізілген "А" санаты бойынша АҚ-дар үшін транзакциялық шығындар ¹ :

бір жолғы - 376 мың теңгеден 114 млн. теңгеге дейінді;
жыл сайынғы - 4,9 млн. теңгеден 61,5 млн. теңгеге дейінді;
жиынтық - 8,2 млн. теңгеден 157,7 млн. теңгеге дейінді құрайды.

-----
¹ Транзакция - ақша қаражатын қандай-да бір мақсаттар үшін аударудан тұратын операциялар

Жыл сайынғы міндетті шығындардың орташа көрсеткіші 22,4 млн. теңге құрайды, бұл листингтік компанияның меншікті капиталының орташа мәнінің 0,06%-ын және бір жылдағы жалпы шығыстардың орташа мәнінің 0,32%-ын құрайды.

Инфрақұрылымдық ұйымдардың қызметтеріне ақы төлеу: қаржы консультанттарына, аудиторларға ("үлкен төрттік" және Қазақстан Республикасы резиденттерінің корпорациялық бағалы қағаздары үшін - Дүниежүзілік Банктің Қазақстан Республикасында Дүниежүзілік Банк кредиттерінің немесе гранттарының есебінен іске асырылатын жобалардың аудиті мақсатында аудиторлық ұйымдар үшін белгіленген өлшемдеріне сай келетін аудиторлық ұйымдардың кез келгені), андеррайтерлерге, маркет-мейкерлерге ¹ (міндетті талап) төленетін комиссиялық сыйлықақылар (қаржылық емес ұйымдар үшін міндетті талап), сондай-ақ АҚ қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (бұдан әрі - ҚЕХС) көшуімен - бағдарламалық қамтамасыз етуді сатып алу және орнатумен, мамандарды оқытумен байланысты бір жолғы шығындар Бағалы қағаздары Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне енгізілген "А" санаты бойынша компаниялар шығындарының аса ірі баптары болып табылады. Заңдар талаптарына сәйкес өз қызметі туралы ақпаратты жариялау шығыстардың маңызды бабын құрайды.

-----
¹ маркет-мейкер - оны биржа мүше ретінде таныған және

биржаның ішкі құжаттарына сәйкес бағалы қағаздар бойынша өзіне екі жақты котировкаларды тұрақты жариялау және қолдау жөнінде міндеттеме алған биржа мүшесі

Бағалы қағаздары Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне енгізілген "В" санаты бойынша АҚ-дар үшін транзакциялық шығындар:

бір жолғы - 550 мың теңгеден 6,9 млн. теңгеге дейінді;

жыл сайынғы - 261,1 мың теңгеден 15,5 млн. теңгеге дейінді;

жиынтық - 305,8 мың теңгеден 22,3 млн. теңгеге дейінді құрайды.

Жыл сайынғы міндетті шығындардың орташа көрсеткіші 3,7 млн. теңге құрайды, бұл компанияның меншікті капиталының орташа мәнінің 0,1%-ын және бір жылдағы жалпы шығыстардың орташа мәнінің 0,5%-ын құрайды.

Листингтік емес АҚ үшін жыл сайынғы шығындардың орташа мәні 260,3 мың теңге құрайды, бұл АҚ-ның ең аз жарғылық капиталының 0,6%-ын құрайды.

Келтірілген мәліметтер АҚ шығындары акцияларды Қазақстан қор биржасының ресми тізімінің ең жоғары санатына қосқан кезде айтарлықтай өсетінін куәландырады. Бұл ретте бағалы қағаздардың ресми тізімге қосылуы және болуы жөніндегі Қазақстан қор биржасының тарифтері ресейлік биржа алаңдарының тарифтерінен едәуір артық (13-кесте).

13-кесте

Бағалы қағаздарды ресейлік ірі биржа алаңдарында және Қазақстан қор биржасында орналастыру тарифтері

Р/с N	Шығын бабы	РТҚ ¹	МІСЕХ ²	Қазақстан қор биржасы ³
1	Листинг рәсімін өту:			
	- құжаттарға сараптама жүргізгені үшін ақы	0	бағасы келісімді	100 АЕК (680 АҚШ долл., бағалы қағаздарды кейіннен ресми тізімге қосқан жағдайда бастапқы листингтік алым төлеу есебіне есепке алынады. Егер бағалы қағаздар ресми тізімге қосылмаған жағдайда, көрсетілген ақы қайтарылмайды)
	- бағалы қағаздарды ресми тізімге қосқаны үшін ақы	0	"А" баға белгілеу парағы: бірінші деңгейде - 2000 АҚШ долл. екінші деңгейде - 1500 АҚШ долл.	шығару көлемінің 0,025%-ы, бірақ 100 АЕК-тен

			"В" баға белгілеу парағы - 500 АҚШ долл.	кем емес және 4.000-нан көп емес (6 8 0 0 - 27.150 АҚШ долл.)
	- бағалы қағаздар ресми тізімде ұстағаны үшін ақы, жылына	0	"А" баға белгілеу парағы: бірінші деңгейде - 500 АҚШ долл. екінші деңгейде - 400 АҚШ долл. "В" баға белгілеу парағы - 200 АҚШ долл.	шығару көлемінің 0,025%-ы, бірақ 100 АЕК-тен кем емес және 2.000-нан көп емес (6 8 0 - 13.575 АҚШ долл.)
2	Комиссиялық алым (ҚҚС-сыз)	мәміле көлемінен облигациялар үшін: 0,00375% акциялар үшін: 0,00875%	орналастырылатын бағалы қағаздар көлемінің 0,02%-ы	мәміле көлемінің 0,05%-ы

Е с к е р т п е :

¹ - РТҚ-тың мәліметтері бойынша - www.rts.ru

² - МБВБ-ның мәліметтері бойынша - [www. http://micex.ru](http://www.micex.ru)

³ - Қазақстан қор биржасының мәліметтері бойынша

Алайда Қазақстан қор биржасындағы листингтік ережелерде листингтік компанияның немесе оның бағалы қағаздарына рұқсат беру бастамашысының бастапқы листингтік алымды төлегеннен кейін бағалы қағаздар ресми тізімге қосылған күннен бастап үш ай ішінде Биржада осындай бағалы қағаздарды орналастыру немесе сауда-саттық ұйымдастырғаны үшін Биржаның комиссиялық алымын төлемей оларды сатып алу жөнінде мамандандырылған сауда-саттық жүргізу құқығы көзделген.

Акциялар шығаруды тіркеу жөніндегі уақыт шығындары көп емес - 10-нан 15 күнге дейін, дегенмен бір шығару акцияларын орналастыруға жұмсалатын уақыт шығындары қомақты болып табылады - 2-ден 12-айға дейін және одан да көп (кейбір жағдайда бірнеше жылға дейін), бұл оларды инвестициялық тартымдылығының төмен екендігінің куәсі.

Қ о р ы т ы н д ы л а р

Тұтастай алғанда бағалы қағаздар рыногы капиталдандырудың төмен деңгейімен, МБҚ-ға тәуелділігімен, РЕПО операцияларының басым болуымен, туынды бағалы қағаздардың дамымауымен және рынок қатысушылары санының шектеулілігімен сипатталады.

Қазақстан рыногында компанияларды бақылауды сақтап қалу үшін ірі акционерлердің компаниялар акцияларының ауқымды пакеттерін сатып алу жағдайлары басым. Кейіннен бұл акциялар сатылмайды. Осылайша, халықаралық

талдаушылар қабылдаған нормаларға сәйкес бұл акциялар рынокқа қатыспайды деп есептеуге болады. Облигациялардың да жағдайы осыған ұқсас - институционалдық инвесторлар оларды, әдеттегідей, өтеуге дейін ұстап тұрады. Бұл қазақстандық бағалы қағаздар рыногының алып-сатарлық құрамы жоқ екендігінің және бағалы қағаздармен мәмілелердің сирек сипатының куәсі.

Кәсіпорынды дамытуды қаржыландыру негізінен кәсіпорындардың меншікті қаражаты есебінен және екінші деңгейдегі банктерден алынған қарыздар есебінен жүзеге асырылатыны қазақстандық экономиканың ерекшелігі болып табылады, мұны Ұлттық Банк жүргізген және шамамен 400 акционерлік қоғамдар қамтыған мониторинг р а с т а й д ы .

Ағымдағы жылдың қаңтар-ақпанында экономиканың "АҚ" секторында жүргізілген тексерістің және алынған 2003 жылғы 4-тоқсан (нақты) мен 2004 жылғы 1-тоқсан (күтілетін) көрсеткіштерін бағалау нәтижесі бойынша, 2003 жылғы 4-тоқсанда АҚ капиталының құрылымында міндеттемелермен салыстырғанда меншікті капиталдың басып өсуі есебінен өзін-өзі қаржыландыру деңгейінің өсуі байқалды. Қысқа мерзімді төлем қабілеттілігі көрсеткіштері жақсарды, меншікті қаражаты есебінен АҚ инвестициялық белсенділігі айтарлықтай жоғары болды. Тиісінше, АҚ бағалы қағаздарды шығару жолымен капитал тартуы ағымдағы кезеңде өткір қажеттілік болып табылмайды немесе оны менеджменттің енжарлығы тежейді.

Әлемдік практикада ұсақ және орта кәсіпорындар қарыз алу үшін негізінен банк кредиттерін пайдаланатынын және тек ірі компаниялар ғана бағалы қағаздарды шығару жолымен қарыз алатынын атап өткен жөн. Қазақстанда акцияларды 1 миллиард теңгеден астам сомаға орналастыруды жүзеге асырған АҚ-дар саны 140-ты құрайды, бұл ретте олардың 28-і ғана Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне қосылған. Эмитенттердің қаржы есептілігінің жетілмеуі, компаниялар ашықтығының жеткіліксіздігі, ұйымдастырылған рынокқа шығумен байланысты қомақты шығасылар бағалы қағаздар рыногын дамытуды ұстап тұратын факторлар болып табылады деп б о л ж а у ғ а б о л а д ы .

Жоғарыда баяндалған талдау жақын арадағы перспективада қазақстандық бағалы қағаздар рыногын жандандырудың және оның өтімділігінің өсуін күтпеуге болатындығы туралы қорытынды шығаруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мемлекеттік емес облигациялар рыногының сапалық және сандық даму үрдісі сақталады. Екі жүз жылдық тарихы бар рыноктық экономикасы дамыған көптеген елдерде қалыптасу мен бастапқы белсенді өсу және негізгі капиталды ірі меншік иелері арасында бөлуді аяқтау кезеңінен кейін бағалы қағаздар рыногы (немесе акциялар рыногы) капитал тартудың және қаражатты қайта бөлудің негізгі тетігі рөлін атқаруды д о ғ а р а д ы .

Мұндай елдерде мемлекеттік реттеу және корпорациялық басқару дамудың неғұрлым кеш сатысында енгізілгенін атап өткен жөн. Ал бұрынғы социалистік

елдердің бағалы қағаздар рыногының қалыптасуы болса мемлекеттік мүлікті жекешелендіру негізінде бірден мемлекеттік реттеу шарттарында жүргізілді, ол жүргізілгеннен соң және жаңадан құрылған компанияларға капиталды бастапқы тартудан кейін бағалы қағаздар рыногының жандануы көзделмейді.

Сонымен қатар қаржы рыноктары даму үстіндегі елдердің тәжірибесі рыноктық экономиканы дамытудың алғашқы 10-15 жылы ішінде кәсіпорындарды сыртқы қаржыландырудың негізінен борыштық сипаты бар екендігін және тек осыдан кейін ғана акцияларды орналастыру арқылы үлестік қаржыландыру жанданатынын көрсетеді. Қазақстандық бағалы қағаздар рыногында осындай жағдай қалыптасып отыр.

Дамыған инфрақұрылымның, жетілдірілген электронды сауда-саттық жүйесінің және Орталық депозитарийдің болуы, экономиканы дамытудың қарқынын қазақстандық бағалы қағаздар рыногының мықты жақтары болып табылады.

Қазақстандық бағалы қағаздар рыногының қазіргі жай-күйін, оның бағалы қағаздардың жетіспеушілігімен және активтер жинақталуының жоғары деңгейімен, институционалдық инвесторлардың инвестициялау құралдарына сұранысымен және жеке инвесторлар әлеуетімен негізделген негізгі үрдістерін, сондай-ақ елдің экономикалық өсуінің жоғары қарқындарын ескере отырып, осы Бағдарламада бағалы қағаздар рыногын дамытудың негізгі бағыттары ретінде: ішкі инвесторларды дамыту, бағалы қағаздарды шығару үшін мүмкіндіктерді ұлғайту, инвесторлардың шетелдік бағалы қағаздарға қол жетімділігін қамтамасыз ету, бағалы қағаздармен жасалатын операцияларға салық салу тәртібін, инфрақұрылымның техникалық мүмкіндіктерін, корпорациялық басқару мен мемлекеттік реттеуді жетілдіру айқындалды.

Қазіргі уақытта Қазақстанда трансфер-агенттіктер желісі дамымаған. Банкаралық есептеудің қазақстандық орталығының есептік-техникалық мүмкіндіктерін пайдаланумен "Қазпочта" АҚ базасындағы жалпы республикалық трансфер-агенттік желісінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету мәселесі бұрын көтерілгенін айтып өту қажет. Осы іс-шараны орындау үшін мынадай құжаттар қабылданды:

- "Қазақстан Республикасының почта саласын дамытудың және почта-жинақ жүйесін қалыптастырудың 2000-2003 жылдарға арналған бағдарламасы туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 15 қарашадағы N 1716 қаулысы және Бағдарламаның бірінші сатысын іске асыру жөніндегі 2000-2001 жылдарға арналған і с - ш а р а л а р ж о с п а р ы .

Аталған бағдарламада "Қазпочта" АҚ трансфер-агенттік қызметті жүзеге асыруға арналған лицензия алуы көзделген. Алайда, бірқатар себептерге байланысты "Қазпочта" АҚ мұндай лицензия алуға дайын болмай шықты;

- трансфер-агенттердің құрылуы мен жұмыс істеуіне жағдайлар белгілейтін Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының "Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар рыногындағы трансфер-агенттік қызметті лицензиялау ережесін бекіту туралы" 2003 жылғы 29 қыркүйектегі N 350 және "Қазақстан Республикасының бағалы

қағаздар рыногында трансфер-агенттік қызметті жүзеге асыру ережесін бекіту туралы" 2003 жылғы 29 қыркүйектегі N 349 қаулысы.

Бұдан басқа, трансфер-агенттік қызмет талаптарына оларды оңтайландыру мақсатында талдау жүргізу қажет.

Қаржы рыногын, қаржы институттарының түрлері мен санын арттыру, халықтың жинақтарын бағалы қағаздар рыногына тарту жөніндегі жоспарларды дамытуда, оның ішінде " Бағалы қағаздар рыногы туралы " және " Акционерлік қоғамдар туралы " Заңдарды жетілдіру жолымен инвесторлардың құқығын қорғауды көтеру қажеттілігі туындайды. Отандық және шетелдік инвесторлар өздерінің құқықтары қорғалған екендігіне сенімді болуы тиіс.

Бағалы қағаздар рыногы субъектілерінің аффилиирленген адамдар мен ірі қатысушылар туралы ақпараттарды ашумен байланысты, ең алдымен миноритарлық, инвесторлардың құқығын қорғау жөніндегі заңнаманың талаптарын бұзу мүмкіндігін болдырмау, қазақстандық бағалы қағаздар рыногының ЕурАзЭқ, БЭЖ және Қазақстан мүшесі болып табылатын басқа да халықаралық қоғамдастықтар шеңберінде шетелдік рыноктармен тиімді біріктіру бойынша кедергілерді жою, олардың клиенттерінің заңды құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету бойынша ірі банк қатысушыларына, жинақтаушы зейнетақы қорларына, сақтандыру (қайта сақтандыру) компанияларына қатысты уәкілетті органның бақылау-қадағалау функцияларын қамтамасыз ету мақсатында номиналды ұстаушы клиенттер туралы ақпаратты беру тәртібін жетілдіру қажет.

Осы мақсатта "Акционерлік қоғамдар туралы" мен "Бағалы қағаздар рыногы туралы" Заңдарға бірқатар түзетулер дайындалды, олар қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы Парламентінің қарауында.

Атап айтқанда, "Акционерлік қоғамдар туралы" Заңға енгізуге ұсынылған түзетулер мынадай бағыттарды қамтиды:

- ұғымдарды нақтылайды:

дауыс беруші акциялар, бұл ретте номиналды ұстаушыдағы және орталық депозитарийдің есепке алу жүйесінде мәлімет жоқ меншік иесіне тиесілі дауыс беруші акциялар қатарынан шығарып тастайды;

- аффилиирленген тұлға және аффилиирленген тұлғалардың тізімін жүргізу тәртібі;
- номиналды ұстаушының міндеті тіркеушінің және орталық депозитарийдің талабы бойынша клиенттердің талаптарына қарамастан, оның номиналды ұстауындағы бағалы қағаздары бар клиенттер туралы мәліметтерді беру;

инвесторлардың кең ортасын ең аз шығын жұмсау арқылы хабарландыру кезінде акционерлік қоғамдардың пайдалану мақсатында бұқаралық ақпарат құралдар (электрондықты қоса алғанда) ұғымын енгізеді;

- қоғамды халықтық деп таныған күннен бастап, бір жыл ішінде оны корпорациялық басқару кодексін әзірлеу мен бекітуге міндеттейді;

- қоғамды өзінің қызметі туралы ақпаратты акционерлердің алдында ғана емес, мүдделі тұлғалар - олардың талаптары бойынша әлеуетті инвесторлардың алдында да а ш у ғ а м і н д е т т е й д і ;

- акционерлердің жалпы жиналысында акциялардың құнын, қоғам оларды сатып алған кезде анықтайтын әдістемесін бекіту қажеттілігін белгілейді;

- акцияларды сатып алу және өз акцияларын қоғам кепілге қабылдау, акционерлердің жалпы жиналысында дауыс беруді ұйымдастыру рәсімдерін н а қ т ы л а й д ы ;

- мәжілісте қарауға мәселелер енгізген адамды міндетті шақырумен директорлар кеңесінің мәжілісін өткізуді міндеттейді;

- акционерлердің жалпы жиналысына ұсынылатын жылдық қаржы есептілікті аудиторлық есеппен растау міндеттілігін белгілейді және тиісінше жариялау әрі уәкілетті о р г а н ғ а ұ с ы н у ү ш і н ;

- ірі акционердің аудиторлық ұйымды дербес айқындау құқығын және қоғамның аудиторлық ұйым сұраған барлық қажетті құжаттаманы (ақпаратты) ұсынуға міндетін б е л г і л е й д і .

" Бағалы қағаздар рыногы туралы " Заңға ұсынылатын өзгерістерді енгізу үшін:

- бағалармен айла-шарғы жасау ұғымын және бағалармен айла-шарғы жасау мақсатында жасалған мәмілелерді тану негізін, сондай-ақ осындай мәмілелерді жасаудың кұқықтық салдарын нақтылау;

- эмитенттің бағалы қағаздарды шығарудың шарттары мен тәртібін, оларды орналастыру мен өтеуін бұзған кезде шараларды;

- жарияланған акцияларды шығаруды мемлекеттік тіркеуін жарамсыз деп тану немесе еріксіз тарату туралы сот шешімін қабылдаған жағдайда акцияларды шығарудың күшін жою туралы шешімді қабылдау бөлігінде уәкілетті органның өкілеттіктерін н а қ т ы л а у ;

- тіркеуші мен орталық депозитарийдің жарамсыз мәмілелерді жасауды болдырмау мақсатында уәкілетті органның осы бағалы қағаздарды орналастыруды тоқтата тұру туралы шешімін алған сәттен бастап, бағалы қағаздарды орналастыру жөнінде мәмілелерді тіркеуді тоқтата тұру міндеті;

- бағалы қағаздар рыногында коммерциялық құпияны құрайтын мәліметтер ұғымын н а қ т ы л а у ;

- бағалы қағаздарды ұстаушыларға эмитенттің жалпы жиналысын өткізу, бағалы қағаздар бойынша пайданы төлеу, сондай-ақ шығарылатын бағалы қағаздар туралы хабарлау жөніндегі тіркеушінің функцияларын нақтылау;

- эмитенттің Инвесторлардың мүддесіне қатысты қызметінің өзгергені туралы жариялау мерзімдерін нақтылау көзделіп отыр.

Бұдан басқа, инвесторлардың құқықтарын қорғауды арттыру мақсатында басқа да заңнамалық актілерге түзетулер енгізу талап етіледі.

4. Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері

Бағалы қағаздар рыногын одан әрі дамыту, оның ашықтығы мен тиімді қызмет етуін бағалы қағаздар шығару үшін мүмкіндіктерді кеңейтуді, инвесторлардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету және адал бәсекелестікті қамтамасыз ету Бағдарламаның басты мақсаты болып табылады.

Бағдарламаның осы мақсатын іске асыру үшін мынадай міндеттерді шешу қажет:

- 1) бағалы қағаздар рыногын қазіргі заманғы талаптарға сай келтіру;
- 2) инвестициялаудың ұжымдық нысандарын¹ дамыту үшін қолайлы жағдайлар ж а с а у ;
- 3) инвестициялау үшін бағалы қағаздар шығару үшін мүмкіндіктерді, соның ішінде мемлекеттік кепілдікпен қамтамасыз етілген жобалық облигациялар, туынды бағалы қағаздар шығару, сондай-ақ корпорациялық басқару нормаларын енгізу және " Секьюрителендіру туралы" заң жобасын қабылдау жолымен кеңейту;
- 4) бағалы қағаздар рыногының институционалдық инфрақұрылымын және бағалы қағаздар рыногындағы салық салу режимін одан әрі жетілдіру;
- 5) бағалы қағаздар рыногының тетіктерін пайдалану жолымен шаруашылық жүргізуші субъектілердің капитал тартуын, соның ішінде ұйымдастырылған рынокта компаниялардың бағалы қағаздарының листингін ынталандыру;
- 6) эмитенттердің инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін сақтауын қадағалау ж ү й е с і н ж е т і л д і р у .

-----
¹ инвестициялаудың ұжымдық нысандары - инвестициялық қорлар, жинақтаушы зейнетақы қорлар

5. Бағдарламаны іске асырудың негізгі бағыттары мен тетіктері

5.1. Инвесторларға қатысты саясат

5.1.1. Ішкі институционалдық инвесторларды дамыту

Инвестициялаудың ұжымдық нысандарын жетілдіру және ынталандыру, құрылу процесінде пайда болатын құқықтық қатынастарды реттеу, инвестициялық қорлардың активтерін сенімгерлік басқару, оларды есепке алу және сақтау, сондай-ақ олар шығарған бағалы қағаздарды орналастыру, айналысқа жіберу және сатып алу мақсатында инвестициялық қорлар қызметін құқықтық қамтамасыз етудің бірқатар

мәселелерін шешу қажет.

Инвестициялық қорлардың қалыптасуы үшін Бағдарламаны іске асыру барысында инвестициялық қорларды құруға және дамытуға кедергі келтіретін заң нормалары алынып тасталады. " Инвестициялық қорлар туралы " Қазақстан Республикасының Заңын іске асыру мақсатында инвестициялық қорлардың жұмыс істеуін қамтамасыз ету бөлігінде бағалы қағаздар рыногына кәсіпқой қатысушылардың қызметі мәселелері бойынша барлық қажетті заңи нормативтік құқықтық база әзірленеді және қолданысқа енгізіледі.

Қаржы рыногының дамуымен, қаржы институттар санының кеңеюімен, бағалы қағаздар рыногына халықтың жинақтарын тарту жөніндегі жоспарының дамуымен бірге инвесторлардың құқықтарын қорғау бойынша нормативтік құқықтық база әзірленіп енгізілетін болады.

Зейнетақы қорларын қоса алғанда, институционалдық инвесторлар арасында бағалы қағаздар рыногында акцияларды орналастыру арқылы екінші деңгейдегі банктердің капиталдандыруын арттыру ынталандырылатын болады.

5.1.2. Инвесторларды - жеке тұлғаларды қазақстандық бағалы қағаздар рыногында оқыту

Қазақстандық бағалы қағаздар рыногын дамыту үшін жеке тұлғалардың ондағы инвесторлар ретіндегі белсенділігін арттыру айтарлықтай қолайлы болады. Алайда бұл бағалы қағаздар рыногы қалай құрылғаны және қалай жұмыс істейтіні жөніндегі арнайы білімсіз мүмкін емес. Халықпен қаржы рыноктары туралы жүйелі түсіндіру әрі ақпараттық жұмыс қажет. Халықты бағалы қағаздар рыногындағы әрекет технологияларына оқыту азаматтардың қаражатын ел экономикасына тартудың маңызды бейэкономикалық ынталандыру қызметін атқаруы ықтимал. Мұндай оқыту түрлі деңгейлерде жүзеге асырылуы тиіс. Мысалы, егер азаматтар бағалы қағаздар рыногының арнайы терминологиясына дағдыланатын болса, оларға бағалы қағаздар рыногында бағдарлану оңайға түседі. Мектеп бағдарламасына қаржы рыногы туралы бөлімдерді енгізу қажет. Аталған бағдарламаларды мемлекеттік қаржыландыру тетіктерін пайдалану көзделіп отыр.

Өз құзыретіндегі бағалы қағаздар рыногы мәселелері бойынша мемлекеттік органдар (Қаржы министрлігі, Ұлттық Банк, Агенттік) мен өзге де мүдделі тұлғалар ақпараттық материалдарды халыққа түсінікті нысанда пайдалана отырып, халықты бағалы қағаздар рыногының негіздеріне оқыту жөніндегі ең танымал бұқаралық ақпарат құралдарында (радио, телевидение, газеттер мен журналдар) жариялай отырып, PR-акцияларды жүйелі түрде жүзеге асыруы тиіс.

Алдыңғы қатарлы әлемдік практикада халықтың инвестициялық сауаттылығын арттыру мәселелеріне зор көңіл бөлінеді, өйткені бұл мәселе инвесторлардың

құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау проблемасымен тығыз байланысты.

Мысалы, Бағалы қағаздар рыногы қауымдастығының Халықаралық Кеңесі (ICSA) Инвесторлары оқытудың ең үздік практикасының қағидаттарын (бұдан әрі - ICSA Қағидаттары) қабылдады, бұларды Бағалы қағаздар жөніндегі комиссиялардың халықаралық ұйымы (IOSCO) да ұсынады. ICSA құрамына әлемдік бағалы қағаздар рыногының негізгі белсенділігі үлесіне тиетін 11 алдыңғы қатарлы елдің трейдерлер қауымдастығы мен өзін өзі реттейтін ұйымдар (бұдан әрі - ӨРҰ) кіреді.

Қазақстандық бағалы қағаздар рыногында ICSA қағидаттарын пайдалануға және енгізуге жәрдемдесу, соның ішінде осы мақсаттарға халықаралық ұйымдардың гранттарын тарту көзделеді.

5.1.3. Бағалы қағаздар рыногына жаңа біліктілік енгізу

Ішкі және сыртқы рыноктарды инвестициялау үшін едәуір ақша көлемінің болуын ескере отырып, Қазақстанның қазіргі заманғы бағалы қағаздар рыногына халықаралық сыныптағы кәсіпқойлар талап етіледі.

Қазақстандық бағалы қағаздар рыногы мамандарының *АСИА (Association of Certified International Investment Analyst)* сертификаттау бағдарламасына қатысуы осы мәселенің шешіміне айналуы мүмкін. Көрсетілген АСИА қауымдастығын 2000 жылы Еуропа (*EFFAS*), Азия (*ASAF*), сондай-ақ Қаржылық талдаушылардың Бразилия қауымдастығы (*ABAMEC*) талдаушылар қоғамының федерациясы инвестициялық қызмет және қаржылық талдау жөніндегі мамандарды кәсіптік даярлаудың халықаралық стандарттарын әзірлеу және енгізу үшін құрды. Қауымдастық әзірлеген стандарттар жаңа "Сертификатталған халықаралық инвестициялық талдаушы" (*СИА*) біліктілігінің негізі болды. Бұл біліктілікті әлемнің 32 елінің қаржылық және инвестициялық талдаушылары мен бизнес - қоғамдастықтары мойындады және ол әлемде жоғары оқу орнынан кейінгі кәсіптік даярлықтың өте жоғары деңгейдегі стандарты ретінде кеңінен танылуда.

Қаржылық және инвестициялық талдаушылардың қазақстандық қауымдастығын құру және оның *EFFAS*-қа кіруі қазақстандық қаржы рыногының даярлау мен сертификаттаудың халықаралық стандарттарын қолдау мақсатында қаржылық және инвестициялық талдаушылардың ұлттық қоғамдастықтарын біріктіретін бірыңғай еуропалық бағалы қағаздар рыногына енуінің алғашқы қадамдарының бірі болады. Бұл факт Қазақстанның қаржы рыногының өкілдері үшін зор пайда әкелетіні сөзсіз.

Осы бағыттағы келесі қадам Қазақстанда СИА-ны алға жылжыту және емтихан бағдарламасының құрамына ұлттық заңдардың ерекшеліктерін, сондай-ақ емтихан тапсырылатын тілді таңдау мүмкіндігін енгізу болады.

5.2. Бағалы қағаздар эмитенттеріне қатысты саясат

5.2.1. Бағалы қағаздар рыногында ақпаратты ашу

Қаржы ұйымдарының және Агенттіктің ақпаратты ашуы қаржы қызметтерін тұтынушылар рынокта тап болатын тәуекелдерді азайтады және бәсекелі және тиімді қаржы рыноктарының түзу жұмыс істеуіне негіз жасайды. Рыноктағы ақпараттың қол жетімділігі рынок тәртібіне және қаржы ұйымдарының қызмет стандарттарын арттыруға ықпал етеді. Компаниялар қызметінің ашықтығын арттыру жөнінде шаралар қ а б ы л д а н а т ы н б о л а д ы .

АҚ-ны мемлекеттік тіркеу және оның акцияларын шығару арасындағы кезеңді қысқарту мақсатында, мүмкіндігінше, АҚ-ды заңды тұлғалар ретінде мемлекеттік тіркеу тәртібін оңтайландырған жөн. АҚ-ның қызметін тиімді және орталықтандырылған бақылау жүйесіне ерекше көңіл бөлінген. Инвесторлар мен басқа да мүдделі тұлғалар алдында ұйымдардың - бағалы қағаздар эмитенттерінің, сондай-ақ бағалы қағаздар рыногына басқа қатысушылардың қызметі туралы ақпаратты ашу тәртібін жетілдірген жөн. Атап айтқанда, бағалы қағаздар эмитенттерінің проспектілер мен есептілікті электронды нысанда табыс етуін және оларды инвесторлар мен басқа да мүдделі тұлғалар алдында Агенттіктің web-сайты арқылы орталықтандырылған ашуды қамтамасыз ету жөнінде іс-шаралар жүргізіледі.

Қазақстан Республикасының барлық шаруашылық жүргізуші субъектілерінің ҚЕХС-ға көшуі осы бағыттағы екінші маңызды қадам болмақ, бұл инвесторлар үшін ашылатын ақпараттың толықтығын, түсініктілігін және дұрыстығын қамтамасыз етеді.

Бұдан басқа, АҚ-тар туралы ақпаратты толық ашу мүмкіндігі қаралады.

АҚ-дың жарияланымға жұмсалатын транзакциялық шығындарын азайту мақсатында келтірілген тәсілдер қоғам жарғысында айқындалған жағдайда баламалы нұсқалар ретінде компанияның WEB-сайтында ақпаратты ашуға, атаулы таратуды пайдалануға (акционерлер саны аз компаниялар үшін) болады. Акциялар мен облигацияларды сауда-саттық ұйымдастырушысының ресми тізіміне енгізу тетігі жетілдіріледі.

5.2.2. Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына көшу

Қазақстандық ұйымдардың ҚЕХС-на көшуінің маңыздылығы қаржылық есептілік жүйесін халықаралық стандарттарға сәйкес біріздендіруде ғана емес, олардың қызметі мен нақты экономикалық ахуалы көрінісінің ашықтығын қамтамасыз етуде, бұл кәсіпорындар есептілігін пайдаланушыларға дұрыс экономикалық шешімдер қ а б ы л д а у ғ а м ү м к і н д і к б е р е д і .

Қазақстандық ұйымдардың Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (ҚЕХС) көшуі "Бухгалтерлік есеп туралы" Қазақстан Республикасының Заңына және

Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің 2003 жылғы 15 мамырдағы N 88-өкімімен бекітілген Қазақстан Республикасында халықаралық қаржылық есеп беру стандарттарына көшу жөніндегі 2003-2004 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Аталған Жоспар шеңберінде ҚЕХС саласындағы мамандарды кәсіптік даярлау мақсатында мынадай шаралар:

ҚЕХС-на сәйкес бухгалтерлік есеп бойынша оқулықтар, оқу құралдарын әзірлеу; "Бухгалтерлік есеп және аудит" мамандығы бойынша кадрлардың біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау орталығын құру;

ҚЕХС-н қамтитын орта кәсіптік және жоғары оқу орындарының "бухгалтерлік есеп және аудит" мамандығы бойынша мемлекеттік білім беру стандарттарын әзірлеу және бекіту;

ҚЕХС-н оқыту мәселелері бойынша мемлекеттік органдардың бухгалтерлер мен аудиторлардың халықаралық және кәсіптік ұйымдарының өзара іс-қимылына жәрдемдесу;

ҚЕХС-н қолдану жөнінде түсіндірулер дайындау көзделген.

Осы Бағдарламада көрсетілген іс-шараларды одан әрі іске асыру көзделеді.

5.2.3. Бағалы қағаздардың жаңа түрлерін шығару үшін мүмкіндіктерді кеңейту

Бағдарламада бағалы қағаздар рыногын тартымды бағалы қағаздардың жаңа түрлерімен толықтыру мақсатында төменде көрсетілген бірқатар іс-шаралар жүргізу көзделген.

Мемлекеттік бағалы қағаздар

МҚБ-ның қайталама рыногын дамыту мақсатында олардың өтімділігін ұлғайту жөнінде шаралар қабылданатын болады.

МБҚ шығару рыноктағы жалпы талаптарға сай келуі - болжамды болуы және жеткілікті дәрежеде ауқымды көлемдерде, ұзақ мерзімдерге (10 жыл және одан да көп), соның ішінде инфляция деңгейіне индекстеле отырып белгіленген белгілі бір кестеге сәйкес жүзеге асырылуы тиіс. МБҚ шығару кестесі ұзақ уақыт кезеңін қамтитын және ұйымдастырылған бағалы қағаздар рыногының қатысушыларының қолы жететін және оларды эмитенттер қатаң сақтайтын болып табылуы қажет. Инфляция индексі есептеу базасы болып табылатын құбылмалы сыйлықақы (мүдде) ставкасы бар ұзақ мерзімді МБҚ аннуитеттік сақтандыруды жүзеге асыратын жинақтаушы зейнетақы қорлары мен сақтандыру ұйымдарының МБҚ портфелі бойынша нақты қолайлы кіріс алуы мақсатында шығарылады.

МБҚ-ды орналастыру банктік емес ұйымдарға - бағалы қағаздар рыногының Қаржы министрлігімен келісім бойынша Қазақстан қор биржасы белгілеген талаптарға сәйкес

келетін кәсіпқой қатысушыларына МБҚ-ды бастапқы орналастыруға қатысуға рұқсат беру мақсатында Қазақстан қор биржасында жүзеге асырылуы тиіс. Бұл ретте аннуитеттік сақтандыруды жүзеге асыратын жинақтаушы зейнетақы қорлары мен сақтандыру ұйымдарының активтерін инвестициялауға арналған МБҚ-ды бастапқы орналастыру сауда жүргізудің жеке тетігін пайдалана отырып жүзеге асырылады.

Республикалық бюджет профициті шарттарында жүзеге асырылатын, бұрын шығарылған МБҚ-ды мерзімінен бұрын өтеу инвесторлар активтерінің кірістілігін азайтуға және тиісті келеңсіз салдарларға әкеп соғатынын ескере отырып, ол меншік иелерін алдын ала хабардар етудің міндетті рәсімін, сондай-ақ оларды тартылған активтерді қайта қаржыландыруды қамтамасыз ететін басқа МБҚ-ға айырбастау бағдарламасын сақтай отырып, бағалы қағаздардың қайталама рыногында ерекше жағдайларда ғана рұқсат етілуі тиіс.

Мемлекеттік ішкі қарыз алу саласында жүргізіліп жатқан саясат шеңберінде мынадай міндеттерді шешу:

1) орта мерзімді кезеңге МБҚ эмиссиясының жылдар мен қағаз түрлеріне бөлінген болжамды схемасын жасау;

2) ішкі қарыздарды тарту мерзімдеріне қарай түрлі қарыз алу құралдарын пайдалану;

3) жалпы қарыз алу көлеміндегі индекстелген және купондық міндеттемелер арасындағы оңтайлы ара қатынасты белгілеу жолымен пайыздық тәуекелдерді азайту;

4) бағалы қағаздар рыногында ("benchmark") бағдарларды белгілеу;

5) шығарулардың жалпы санын қысқарта отырып, МБҚ шығарудың көлемін ұлғайту;

6) айналыс мерзімін ұлғайта отырып, пайыздарды төлеу мерзімділігін азайту;

7) міндеттемелердің орындалмау тәуекелдерін азайту және ұзақ және орта мерзімді перспективада ішкі үкіметтік борышты өтеу жөніндегі төлемдер төлеудің ең жоғары шегін төмендету, ол үшін басым орта мерзімді және ұзақ мерзімді міндеттемелерді шығаруға қайта бағдарлау көзделеді.

Бюджет кодексіне сәйкес жергілікті атқарушы органдардың қарыз алуы Қазақстан Республикасының Үкіметінен қарыздар алу түрінде жүзеге асырылады. Бұл шара қаражатты үнемдеу мақсатында қабылданды, өйткені республикалық бюджеттен жергілікті атқарушы органдарға арналған кредиттер қарыз алудың неғұрлым арзан көзі болып табылады.

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталар рыногын дамытудың басым бағыттары инфляцияның төмен деңгейін ұстап тұратын ақша-кредит саясатының негізгі мақсатынан туындайды.

Орта мерзімді кезеңде инфляцияның деңгейіне теріс әсерін тигізетін факторларды сақтау күтілуде: валюталық рынокқа шетелдік валютаның ауқымды ағыны. Шетелдік валютаның ағыны энергетикалық ресурстарға жоғары бағалармен негізделген

экспорттық валюталық түсімнен құралатын болады.

Кредит беру процесін одан әрі жандандыру банктердің өздерінің активтік операцияларын жүзеге асыру үшін несиелік капиталға сұранысын ұлғайтады. Ішкі рынокта тартылған қаражаттың үлесін азайту жағдайында банктердің ішкі қарыз алуларды тарту бойынша белсенді саясатты одан әрі жүргізу күтілуде.

Үкімет және Ұлттық Банк ақша-кредит саясатының бағыттарын келісетін болады.

Бұл ретте басым шаралар ретінде мыналарды атап өтуге болады.

А х у а л ғ а   б а й л а н ы с т ы :

қысқа мерзімді ноталар эмиссияларының көлемі мен сыйақылар ставкаларының өзгерісі ;

қайта қаржыландыру ставкасын инфляциялық күтілімдерді азайту үшін арттыру мүмкіндігін қоса алғанда, оның өзгерісі;

репо операцияларын портфельдің толық көлемінде олар бойынша сыйақылар ставкаларын қолданыстағы деңгейде сақтай отырып жүргізу жүзеге асырылады.

Инфляцияны азайту жөніндегі көрсетілген шаралар Ұлттық Банктің монетарлық қызмет жөніндегі шығыстарын ұлғайтуға алып келеді. Сондықтан Қаржы министрлігі мен Ұлттық Банктің МБҚ-ны шығару саласында тұрақты негіздегі келісілген қызметі қ а ж е т .

Ұлттық Банк ақша-кредит саясатының транспаренттілігін күшейту үшін Ұлттық Банк ноталарының эмиссияларын жүргізу кестесін жариялайды.

Мемлекеттік емес бағалы қағаздар

Инвестицияларды қаржыландырудың қажетті көзі мен тетігі ретіндегі бағалы қағаздар рыногын қалыптастырудың стратегиялық мақсатына мемлекет пен ұлттық капиталдың өзара тығыз іс-қимылының негізінде ғана жетуге болады. Бағалы қағаздар рыногының қазіргі заманғы талаптарға, оның ішінде корпорациялық басқаруды жетілдіру және компаниялар қызметінің ашықтығын арттыру бойынша, сай келуін қамтамасыз ету мақсатында Үкімет ірі мемлекеттік кәсіпорындардың акцияларының мемлекеттік пакеттерін кейіннен арнайы құрылған мемлекеттік холдинг компаниясының басқармасына бере отырып, мемлекеттің қатысуымен оларды және олардың еншілес ұйымдарын бөлу жөнінде іс-шаралар жүргізеді. Осы холдингке кіретін мемлекеттің қатысуымен компаниялар мен олардың еншілес ұйымдары акцияларының мемлекеттік пакеттерінің бір бөлігі ұйымдастырылған рынокта сатылатын болады. Бұл бағалы қағаздарды зейнетақы, инвестициялық қорлар мен брокер компаниялары сатып ала алады. Бұл ретте, осы акциялар стратегиялық инвесторлардың пакеттерінде шоғырландыруды шектеу жөніндегі іс-шаралар көзделетін болады. Нәтижесінде, рынокта бірінші сыныпты эмитенттердің үлестік бағалы қағаздары айналыста болады, ұлттық компаниялардың директорлар кеңесінің құрамдарында тәуелсіз директорлар пайда болады, бұл корпорациялық басқарудың с а п а с ы н   е д ә у і р   а р т т ы р а д ы .

Осы Бағдарламаны іске асыру барысында мемлекеттік даму институттарын - "Қазақстанның Даму Банкі" АҚ, "Қазақстанның инвестициялық қоры" АҚ, "Қазақстанның тұрғын үй құрылыс жинақ банкі" АҚ және басқаларды даму институттарының акцияларын қосымша шығару және оларды зейнетақы қорлары арасында орналастыру үшін рыноктық капиталды тарту есебінен одан әрі капиталдандыру мүмкіндігі қаралады. Инвестициялық және инновациялық қорлар жобаның тек 49 пайызын ғана қаржыландыра алады. Қалған бөлігін оның бастамашылары немесе қаржы институттар қамтамасыз етуі тиіс. Қазақстандық рынокта Қазақстан Республикасының Үкіметі немесе "Қазақстанның Даму банкі" АҚ кепілдік берген жобалық облигациялардың, мемлекеттік даму институттары акцияларының, мемлекеттің қатысуымен компаниялармен олардың еншілес ұйымдарының пайда болуы жаңадан құрылатын өндірістерді қаржыландыру проблемаларын шешуге мүмкіндік береді, Қазақстан Республикасының индустриялық-инновациялық дамуының 2003-2015 жылдарға арналған стратегиясын іске асыруға серпін береді.

Бұл ретте даму институттарын қаржыландыруда бюджеттің ғана емес, сонымен қатар зейнетақы қорларының "ұзын ақша" деп аталатын қаражатын да пайдалану аса маңызды, бұл ретте мемлекет аталған даму институттарының капиталындағы бақылау пакетін сақтай алады. Бұл шара ішкі институционалдық инвесторлардың әлеуетін тиімді пайдалануға ықпал ететін болады. Инвесторлар арасында басты рөл зейнетақы қорларында болғандықтан, мынадай: нақты сектордың стратегиялық жобаларын қаржыландыру үшін зейнетақы активтерін тарту, зейнетақы активтерінің сақталуын және барабар кірістілігін қамтамасыз ету сияқты экономикалық міндеттер іске асырылады. Екінші жағынан бұл шара мемлекеттік институттар қызметінің ашықтығын қамтамасыз етуге, олар қаржыландыратын жобалар туралы ақпараттың бұқаралық ашылуына ықпал етеді.

Бағдарламаны жүзеге асыру шеңберінде корпорациялық басқаруды жетілдіруге ерекше көңіл бөлінеді, өйткені барлық әлемде қабылданған корпорациялық басқарудың өркениетті нормаларының сақталуынсыз тетіктері елдің көптеген экономикалық және әлеуметтік проблемаларын шешу үшін пайдаланылуы мүмкін тиімді әрі ашық бағалы қағаздар рыногын құру мүмкін емес. Қазақстандық АҚ-ды басқарудың корпорациялық қағидаттарын қолдану жөніндегі ұсынымдар 2002 жылғы 24 қыркүйекте Ұлттық Банктің жанындағы Бағалы қағаздар рыногы мәселелері жөніндегі сарапшылар кеңесінің шешімімен бекітілді. Осы уақыт ішінде кейбір қазақстандық кәсіпорындар өз қызметінде корпорациялық стандарттарды енгізе бастады. Бұл корпорациялық басқарудың қазақстандық жүйесін дамытудағы бастапқы кезең ғана. Корпорациялық басқару қағидаттарын күнделікті практикаға тиімді енгізу үшін Қазақстан қор биржасының листингтік ережелеріне эмитенттердің корпорациялық басқару нормаларын қолдану жөніндегі ақпаратты міндетті түрде ашуы туралы талаптар

Бұдан басқа, инвестициялық жобаларды қаржыландыру мақсатында жүзеге асырылған облигацияларды шығару үшін мемлекеттік кепілдікке балама ретінде "Қазақстанның Даму Банкі" АҚ-ның кепілдіктері кеңінен пайдаланылады.

Қаржыландырудың талап ету құқықтарын беруді және жинақталған тәуекелдермен қаржыландыруды көздейтін тәсілдерін дамыту үшін "Секьюритилендіру туралы" заң жобасы дайындалады және жобалық қаржыландыру кезінде туындайтын кепілдік құқықтық қатынастарды реттейтін заңдарға өзгерістер енгізіледі.

"Секьюритилендіру туралы" заң жобасы бір немесе бірнеше секьюритилендіру мәмілелерін жүргізу мақсатында ғана құрылған арнайы қаржы кәсіпорындарының құрылуын және олардың қызметін реттеуге, секьюритилендіру мәмілелеріне қатысты талаптар құқығын беру ұғымын нақтылауға және арнайы қаржы кәсіпорны алған талап ету құқықтарының банкроттықтан алшақтығының арнайы режимін құруға бағытталған.

"Секьюритилендіру туралы" Заң тәуекелді инвесторлардың түрлі санаттарының сұранысына қарай бөле отырып, елде құрылымдық негізде қаржыландырудың қазіргі заманғы нысандарын дамытуға ықпал етеді. Секьюритилендіру қарыз алушы кәсіпорындарға (салалық терминологияға сәйкес "оригинаторларға", "демеушілерге") тәуекелдерді тиімді қайта бөлуге, қарыз алу құнын төмендетуге және капитал құрылымында борышты барынша пайдалануға, ал инвесторлар үшін инвестициялық мүмкіндіктерін едәуір кеңейтуге, инвестициялық баламаларын түрлендіруге мүмкіндік береді. Оларды шығару үшін ел экономикасына бірнеше маңызды инвестициялық инфрақұрылымдық жобалар іріктендірілетін болады. Сондай-ақ Заңды енгізу инвестициялау үшін кредиттік тәуекелінің, пайыздық ставкалары мен айналыс мерзімдерінің әртүрлі деңгейі бар жаңа қаржы, оның ішінде б о р ы ш к ұ р а л д а р ы н ұ с ы н а д ы .

Жаңа қаржы құралдарын, соның ішінде коммерциялық бағалы қағаздарды айналымға енгізу отандық бағалы қағаздар рыногын дамытудағы басым бағыт болып табылады. Коммерциялық бағалы қағаздарды шығару және оларды айналысқа жіберу үшін нормативтік құқықтық базаны дайындау қажет.

Әлемдік практикада қысқа мерзімді борыш міндеттемелері болып табылатын тіркелген кірісі бар, коммерциялық қағаздар түріндегі жаңа құралдың пайда болуы айналым активтерін қаржыландыру кезінде берешекке қызмет көрсетуге жұмсалатын шығындар мен уақытты барынша азайтуға ықпал етеді. Коммерциялық қағаздарда облигациялар мен вексельдердің үздік қасиеттері үйлескен (вексельдерге қарағанда стандартты ережелер бойынша шығарылады, орталықтандырылған есеп жүйесі бар және ұйымдастырылған рынокта айналысқа түсуі мүмкін) және өнеркәсіптік кәсіпорындар үшін айналым қаражатын тарту тетігі ретінде барабар қолданылуы мүмкін. Алдын алу шарасы ретінде Қазақстанда айналыс мерзімі үш айдан артық емес облигацияларды шығару үшін құқықтық негіз құрылған, атап айтқанда " Бағалы

қағаздар рыногы туралы " Заңда мұндай облигацияларды шығаруға бағалы қағаздары қор биржасының ресми тізіміне енгізілген эмитент жүзеге асыруға құқылы деп белгіленген. Айналыс мерзімі үш айдан артық емес облигацияларды орналастыру және айналысқа жіберу қор биржасының сауда жүйесінде ғана жүзеге асырылады.

"Бағалы қағаздар рыногы туралы" Қазақстан Республикасы Заңының редакциясын нақтылау мақсатында коммерциялық қағаздарды шығару тәртібін көздейтін түзетулер е н г і з і л е д і .

Индекстерге қосылатын бағалы қағаздардың бағамдық құны негізінде есептелген тиісті индекстерді құру инвестициялау мүмкіндіктерін кеңейту үшін маңызды тұстарының бірі болады, мұндай бағалы қағаздардың көмегімен өзінде меншікті қымбат тұратын талдамалық қызмет жоқ және көп қаражаты жоқ инвестор экономикадағы болашақ конъюнктура туралы талқылай алады.

Ақпараттық және талдамалық агенттіктермен олардың инвесторлары рыноктың жалпы бағытын бағалауға, макроэкономикалық ахуалды, салалардың тартымдылығын, институционалдық инвесторлар портфелінің серпіні мен тиімділігін бағалауға мүмкіндік беретін, негізгі көрсеткіштердің шағын жиынтығының негізінде есептелген бірқатар индекстерді әзірлеуін қамтамасыз ету жөнінде жұмыс жүргізіледі.

Тәуелсіз рейтингтік агенттіктердің, оның ішінде ұлттық рейтингтік шәкіл бойынша рейтингтік бағалары институционалдық инвесторлар өз қаражатын инвестициялай алатын бағалы қағаздарды анықтау үшін де пайдаланылуы мүмкін. Перспективада инвестициялық қорлар белгілі бір тәуекел дәрежесі бар құралдар портфелін қалыптастыру кезінде рейтингтік бағаларды қолдануы мүмкін.

Қаржы ұйымдарын реттеу саласында тәуелсіз рейтингтік бағаларды қаржы құралдары мен контр әріптестердің тәуекелдерін бағалау үшін өлшем ретінде п а й д а л а н у а я с ы н ө р і с т е т у қ а ж е т .

Көрсетілген нормаларды белгілеу халықаралық рейтингтік агенттіктерді тартуға және Қазақстанда олардың өңірлік офистерін ашуға ықпал етуі тиіс.

Туынды бағалы қағаздар рыногын дамыту жөніндегі, соның ішінде борыш міндеттемелеріне құрылымдық және гибридті туынды құралдардың, пайыздық және валюталық тәуекелдерді хеджирлеу құралдарының, шарт құралдарының пайда болуы мен қалыптасуын ынталандыру жөніндегі іс-шаралар көзделеді. Заңдарда туынды бағалы қағаздар рыногы ұғымы біріздендіріледі. Пайыздық және валюталық тәуекелдерді хеджирлеу құралдары рыногын дамыту институционалдық инвесторлардың ғана емес, сонымен қатар экспорт-импорт операцияларына қатысушы кәсіпорындардың да тәуекелін төмендетуге ықпал етеді. Тауарларға базалық активі бар туынды шарт құралдарының пайда болуы сыртқы сауда операцияларының баға ауытқуларынан туындайтын тәуекелдерін төмендетуге ықпал етеді.

Туынды бағалы қағаздар рыногы қаржы рыногының неғұрлым тәуекелді сегменттерінің бірі болып табылатындықтан кәсіпқой қатысушылар хеджирлеу және

алып-сату операцияларын жүзеге асыруы қажет. Бұл ретте кәсіпқой қатысушылардың мұндай операцияларды жүзеге асыруын реттеу тәуекел көлемінің кәсіпқой қатысушының меншікті капиталына ара қатынасын белгілеуге негізделуі мүмкін.

Агенттік өз тарапынан кәсіпқой қатысушылардың тәуекелдерді хеджирлеуін ынталандыруы, сондай-ақ жинақтаушы зейнетақы қорлары мен сақтандыру ұйымдарының активтерін хеджирлеу операцияларын жасау тәртібін реттеуі қажет. Мұндай ұстаным институционалдық инвесторлардың тартылған активтерін мақсатсыз хеджирлеудің алдын алады.

Қойылған міндеттерді шешуге валюталық операцияларды және рыноктық тәуекелдерді басқа да басқару стратегияларын орындауда резиденттердің тәуекелдерді хеджирлеу құралдарын неғұрлым белсенді пайдалануына жағдай жасайтын, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 25 шілдедегі N 705 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында валюталық режимді ырықтандырудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасы да ықпал етеді.

Осы Бағдарламаны іске асыру барысында Қазақстан Республикасының индустриялық-инновациялық дамуының 2003-2015 жылдарға арналған стратегиясын іске асыру жөніндегі 2003-2005 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарында көзделген тауар биржаларында астық, мұнай және мұнай өнімдерінің жүйелі сауда-саттығы жүргізілген немесе аталған тауар белгілерінің мемлекеттік мониторинг жүйесі іске қосылған жағдайда қор биржасы жеткізілмейтін тауарлық фьючерстермен сауда-саттықты ұйымдастырады. Жеткізілмейтін тауарлық фьючерстер (неғұрлым танымал шикізат тауарларының, мысалы, бидайдың, мұнайдың және мұнай өнімдерінің бағалары) оларды сатуды ұйымдастыру тұрғысынан қарағанда қаржылық фьючерстерден қағидаттық айырмашылығы жоқ - шетел валютасының бағамы немесе бағалы қағаздардың табыстылығы. Жеткізілмейтін фьючерстер қаржы институттары үшін де, тиісінше тауарлар рыногының қатысушылары үшін де инвестициялаудың қызықты объектісі бола алады.

Халықаралық қор рыноктарына өздерінің бағалы қағаздарын орналастыруды жүзеге асыруға ниеттенген қазақстандық ұйымдарға бағалы қағаздар мәліметтерін қазақстандық ұйымдастырылған рыноктың ресми тізіміне міндетті түрде алдын ала енгізу жөніндегі талаптарын белгілеу бойынша алдыңғы Бағалы қағаздар рыногын дамыту бағдарламасының іс-шарасы іске асырылады. Бұл норма көптеген дамыған елдерде белгіленген және отандық бағалы қағаздар рыногында қаржы құралдарының жетіспеушілігі мен инвестициялауға арналған активтердің артықшылығы жағдайында әділетті болып табылады. Бұдан басқа, еуропалық елдерде бағалы қағаздарды шығару шарты эмитенттердің бағалы қағаздарын эмитенттің резиденттілігі елінің ұйымдастырылған рыногының ресми тізіміне алдын ала енгізу талабын қамтиды.

Институционалдық инвесторлардың активтерді өтімділігі жоғары шетелдік бағалы қағаздарға және өзге де қаржы құралдарына инвестициялаудың Агенттік белгілейтін

нормалары қажетіне қарай қайта қаралады. Бұрынғы кеңес кеңістігі елдеріне қатысты бұл шаралар Еуро-Азиялық Экономикалық Қоғамдастықтың (бұдан әрі - ЕуАзЭҚ), Біртұтас Экономикалық Кеңістіктің (бұдан әрі - БЭК) және басқа да халықаралық қауымдастықтардың шеңберінде елдердің заңдарын үйлестіру жөніндегі іс-шаралармен қатар іске асырылады.

5.2.4. Шетелдік бағалы қағаздарға рұқсат беру

Ұлттық бағалы қағаздар рыногын толтырудың тартымды тәсілдерінің бірі ретінде шетелдік мемлекеттік те, корпорациялық та бағалы қағаздарға қол жеткізу тәртібі жетілдіріледі. Бұл міндетті орындау үшін Бағдарламада Қазақстан Республикасының бағалы қағаздарының ұйымдастырылған рыногында айналысқа жіберу мақсатында шетелдік бағалы қағаздарға талаптарды белгілеу бойынша өкілеттікті сауда-саттық ұйымдастырушысына беру көзделеді.

Тартымды құралдардың тапшылық деңгейін төмендету мақсатында Қазақстан Республикасының аумағында шетел эмитенттерінің бағалы қағаздарының еркін айналысына жағдайлар жасалады.

Қазақстандық инвесторлардың шетелдік бағалы қағаздарға қол жетімділігінің қосымша мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін корреспонденциялық депозитарийаралық қатынастарды белгілеу және шығару проспектісінде ашылуы тиіс ақпараттарға қойылатын талаптарды біріздендіру жөніндегі және Қазақстан қатысушы болып табылатын ЕуАзЭҚ, БЭК және басқа да ықпалдас топтардың шеңберінде бағалы қағаздарды сауда-саттық ұйымдастырушысының ресми тізімдеріне қосу кезіндегі бастамалар қолдау табады.

5.2.5. Бағалы қағаздар рыногында салық салу тәртібін жетілдіру

Қор биржасының ресми тізіміне енгізілген акциялар мен облигацияларды сатуда құн өсімінен түскен табысқа салық салудан босату бойынша салық жеңілдігін қолдану осы бағалы қағаздармен операцияларды жасайтын тұлғалардың тарапынан асыра пайдалану орын алғандығы жөнінде болжауға негіз болатын бағалы қағаздардың ұйымдастырылған рыногы көрсеткіштерінің белгілі бір ауытқуларына алып келеді.

Мысалы, Қазақстан қор биржасының мәліметтері бойынша ресми тізімдегі бағалы қағаздар қатары бойынша 2003 жыл бойы оннан аз, ал көбінесе - бір-ақ мәміле жасалды. Сонымен қатар, бұл мәмілелер бағалы қағаздардың бағаларын ресми белгілеу үшін негіз болып табылады, мұнда салық жеңілдігі оның қандай рынокта (ұйымдастырылған немесе ұйымдастырылмаған) жасалғандығына қарамастан қолданылады. Бұл жағдайда мынадай қайшылық туындайды: ұйымдастырылмаған рынокта жасалған операцияларға қатысты ресми саудаларда бірде-бір мәміле жасалмаса да салық жеңілдігі қолданылады, ал бұл операциялардың бағалары (баға белгілеуі) ұйымдастырылған рыноктың

әділетті рыноктық бағаларын анықтауда ескерілмейді. Қазақстан қор биржасының ресми тізіміне енгізілген акциялар мен облигациялар бағаларының ашықтығы төмендейді және олардың бағаларын еркін басқару мүмкіндігіне жол беріледі.

Жоғарыда аталған кемшіліктерді болдырмау мақсатында осы жеңілдікті қолдану тиімділігі туралы мәселені қарау қажет.

Еуропалық одақ стандарттарына көшу қазіргі кезде әртүрлі қаржы құралдары бойынша қолданылатын салықтық жеңілдіктер мен преференциялардың алынып т а с т а л у ы н к ө з д е й д і .

Мысалы, қазіргі кезде банктік операциялардың жекелеген түрлерін жүзеге асыратын банктер мен ұйымдардағы салымдар бойынша сыйлықақы және жеке тұлғаларға төленетін борыштық бағалы қағаздар бойынша сыйлықақылар салық салудан босатылады. Бұл халықтың қаражатын қаржы жүйесіне тартудың басқа мүмкіндіктері болмаған жағдайда, банктік жүйеге халықтың салымдарын ынталандыру ма қ с а т ы н д а ж а с а л ғ а н .

Сондай-ақ МБҚ операциялары мен олардың сыйлықақылары салық салудан босатылады. Бұл осы қаржы құралына инвестициялауды неғұрлым тартымды етеді.

Айналысты ынталандыру үшін жеңілдетілген салық режимін талап ететін Қазақстанның қаржы бөлігі үшін қаржы агенттіктерінің агенттік бағалы қағаздары жаңа қаржы-құралының бірі болып табылады. 2003 жылғы 1 қаңтардан бастап агенттік бағалы қағаздарға салық салу тәртібі МБҚ-ға қатысты қолданылатын тәртіпке ұқсас б о л ы п т а б ы л а д ы .

Уақытша жеңілдіктерді енгізу кез-келген жаңа қаржы құралын, әсіресе экономиканың басым бөліктерінде және қаржы бөлігінде мемлекеттік инвестициялық саясатты іске асырумен байланысты, дамытуды ынталандыру мақсатында өзін-өзі ақтады. Болашақта қаржы рыногында жаңа құралдың қалыптасуына жеткілікті белгілі уақыт кезеңі өткеннен кейін бұл жеңілдіктер алынып тасталуы керек.

Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамыту тұжырымдамасына және оны іске асыру жөніндегі Іс-шаралар жоспарына сәйкес 2006 жылы:

депозиттер мен борыштық бағалы қағаздар бойынша жеке тұлғалардың; жеке және заңды тұлғалардың МБҚ мен агенттік облигацияларымен жасаған операцияларынан түскен кірістерін салық салудан босатуды алып тастау туралы мәселені қарау көзделіп отыр.

"Бағалы қағаздар рыногы туралы" Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 2 шілдедегі Заңында туынды бағалы қағаз ұғымы көзделген. Бұл Заңға айналыс тәртібін ескере отырып, туынды бағалы қағаздардың жекелеген түрлерінің ұғымдарын нақтылайтын, сондай-ақ бағалы қағаздардың жаңа түрлерінің айналыс мүмкіндігін көздейтін түзетулер енгізіледі.

5.2.6. Эмитенттер кеңесін құру

Бағалы қағаздар эмитенттерінің қызметін үйлестіру, міндеттерді бірігіп шешу, эмитенттердің мүдделерін ұсыну мен қорғау мақсатында Қазақстан Республикасының қаржы рыногын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау жөніндегі агенттіктің жанында Эмитенттер кеңесін - үнемі жұмыс істейтін консультативтік-кеңестік орган құру ұсынылады. Оған Қазақстанның әртүрлі өңірлерінен ірі кәсіпорын-эмитенттердің б а с ш ы л а р ы к і р е д і .

Мұндай органды құру қазақстандық кәсіпорындардың бағалы қағаздар рыногына шығуына және рынокта өтімділігі жоғары және сенімді қаржы құралдарының пайда болуына ықпал етеді деп күтілуде.

Эмитенттер кеңесі қызметінің шеңберінде мынадай мәселелер талқыланады:

АҚ-да корпорациялық басқаруды жетілдіру және енгізу;
бухгалтерлік есептің халықаралық стандарттарына көшуге ықпалдасу;
бағалы қағаздар айналысын жетілдіру мен олардың өтімділігін жоғарылату;
кәсіпорын жұмыскерлерінің бағалы қағаздар рыногының мүмкіндіктері туралы білімдерін жоғарылату.

5.3. Бағалы қағаздар рыногының инфрақұрылымына қатысты саясат

Бағдарламаны іске асыру барысында бағалы қағаздар рыногының лицензиаттарын капиталдандыру және ұйымдастырушылық-құқықтық нысандарының талаптары оларды оңтайландыру мақсатында қайта қаралады.

ӨРҰ біріге отырып бағалы қағаздар рыногының лицензиаттарын бағдарлама-техникалық қамсыздандыру мен бағдарламалық қамсыздандырудың сертификаттандыру талаптары әзірленеді.

Бағалы қағаздар рыногының құжат айналымын қолданыстағы технологияларға сәйкес келтіру үшін электрондық құжаттарды пайдалану мен енгізу бойынша және есеп тапсыруда электрондық қол қоюға, сондай-ақ көпшілік пайдаланушылар үшін бағалы қағаздар мен олардың эмитенттері туралы ақпараттың орталықтандырылған ашылуына шаралар қолданылады. Ең алдымен, бағалы қағаздар рыногында халықпен жұмыс істеу үшін тиісті инфрақұрылым жасалатын болады.

Инфрақұрылымды құру және қазіргі заманғы технологияларды енгізу мақсатында халықпен бағалы қағаздар рыногында жұмыс істеу үшін "Қазпочта" АҚ базасында трансфер-агентті - бағалы қағаздар рыногына кәсіби қатысушылар мен олардың клиенттері арасындағы құжаттарды (ақпаратты) қабылдау және беру жөнінде қызметтер көрсететін тұлғаны құру жөнінде жобаны іске асыру қажет.

Осылайша, Қазақстанның барлық азаматтарының қаржы рыногына қол жетімділігі

қамтамасыз етіледі. Бұдан басқа, мемлекеттік органдармен бірге халықпен қаржы рыногының мүмкіндіктері туралы жүйелі түсіндіру және ақпараттық жұмыс жүргізілетін болады.

Трансфер-агенттер қаржы рыногының лицензиаттар қызметтерін Қазақстан Республикасының көптеген аумақтарында өткізуге және оларды жедел ұсынуға ықпал етуге арналған.

Алдағы кезеңнің маңызды міндеттерінің бірі дефолт жағдайына бағалы қағаздар рыногы лицензиаттарының жекелеген тәуекелдерді өз еркімен сақтандыруды ынталандыру болып табылады.

Бағалы қағаздармен мәмілелер бойынша есеп айырысуды жүзеге асыруда тәуекелді төмендету және мұндай есеп айырысуды жылдамдату мақсатында "Бағалы қағаздардың орталық депозитарий" ЖАҚ брокерлік-дилерлік орталықтандырылған есеп айырысу ұйымының функциясын атқарады.

Қолданыстағы заңдарға және 30 топтың¹ ұсынымдарына сәйкес орталықтандырылған депозитарий тиісті қызметті жүзеге асыратын жалғыз ұйым болып табылады. Осыған байланысты оның қызметін осы сипаттағы рыноктың жалғыз қатысушысы ретінде лицензиялаудың мәні жоқ, өйткені оның лицензиясын қайтару немесе қызметін тоқтату нақты мүмкін емес. Баяндалғанды назарға ала отырып, орталық депозитарийдің қызметін лицензиясыз деп тануға және орталық депозитарий функциясына бағалы қағаздарды ұстаушылардың тізілімін жүргізуді қосуға бағытталған шаралар жүргізіледі.

-----
¹ 30-топтың-клиринг пен есептер бойынша халықаралық сарапшылар тобы

Мүшелері Нью-Йорк, Лондон, Токио, Франкфурт және басқа да биржалар сияқты ірі әлемдік биржалар болып табылатын Биржалардың Әлемдік Федерациясының қағидаттарына сәйкес биржалар өтімді әрі әділ рынокты қамтамасыз ету үшін жұртшылыққа ұсынылған акциялардың барабар мөлшеріне қатысты листингтік компанияларға талаптар қоюға тиіс. Осылайша, Нью-Йорк биржасында жұртшылыққа ұсынылған акциялардың жалпы құны жария компаниялар үшін кемінде 100 млн. АҚШ долларын, басқа компаниялар үшін 60 млн. АҚШ долларын құрайды. Лондон, Токио және Франкфурт биржаларында осы талап акциялар эмиссиясының көлемінен кемінде 25% құрайды.

Озық халықаралық тәжірибені есепке ала отырып, қазақстанның бағалы қағаздар рыногының өтімділігін қамтамасыз ету үшін жоғарғы санаты бойынша биржаның ресми тізіміне қосу және онда болған сәтте орналастырылған және еркін айналыстағы акциялардың көлеміне талаптар қойылатын болады, атап айтқанда, шағын акционерлердің (миноритарийлердің) меншігіндегі және/немесе институционалдық

инвесторлардың (жинақтаушы зейнетақы қорларының, инвестициялық қорлардың) меншігіндегі орналастырылған акциялардың ең төменгі көлемі кемінде акциялардың эмиссиясынан 25%-ды құрауы тиіс. Бұл ретте, осы талапты 2006 жылдан бастап кезең-кезеңмен енгізу көзделіп отыр.

Қазіргі таңда ресми тізімнің жоғары санаты бойынша да биржаның листингтік талаптары эмитенттің кредитке қабілеттігінің көрсеткіші болып табылмайды, бірақ листингтік компаниялар қызметі мен олардың қаржылық жай-күйінің ашықтығының қажетті деңгейін ғана қамтамасыз етеді, сайып келгенде, эмитенттердің кредитке қабілеттілігін бағалауда эмитенттің кредитке қабілеттілігін тәуелсіз әрі сенімді бағалауды білдіретін, оның негізінде рынокқа қатысушылар негізделген қаржылық шешімдер қабылдай алатын кредиттік рейтингті пайдалануын кеңейту қажет.

Ұйымдасқан рынокқа бағалы қағаздар эмитенттерін тарту үшін жағдайлар жасау мақсатында ресми тізімнің жоғары санатын кіші санаттарға бөлу жөнінде іс-шаралар жүргізіледі.

Эмитенттерге, олардың бағалы қағаздарын сауда-саттықты ұйымдастырушысы ресми тізімінің ең жоғары санатынан кейінгі санаттарға қосу және онда болуы жөніндегі қойылатын талаптар ырықтандырылады.

Аталған шаралар, сондай-ақ көзделген салық жеңілдіктері биржа саудасын жандандыруға және объективтік рынок бағасын қалыптастыруға ықпал етеді, бұл субъектілердің ұйымдасқан рынокқа шығу үшін кіру кедергілерін төмендетеді, олардың инвестициялық портфельдеріне қосымша сенімділік пен ашықтық береді.

Орталық депозитарийдің аса тиімді қызметінің нәтижесінде халықтық АҚ өздерінің акцияларын ұстаушылардың тізілімін жүргізуді тапсыру шешіміне эволюциялық жолмен келетіндігі көзделуде.

Бағалы қағаздар эмитенттерін ұйымдастырылған рынокқа тарту үшін жағдайлар жасау мақсатында ресми тізімнің ең жоғарғы санаттарын кіші санаттарға олардың қызметінің салалары мен ерекшелігін ескере отырып, эмитенттер түрлері бойынша мамандандыру мақсатында бөлу жөніндегі іс-шаралар жүргізіледі.

Ұлттық рейтингтік шәкілді бағалы қағаздардың ең жоғарғы санаттың ең аз талаптарымен ресми тізімнің кіші санатына және ең жоғарғыдан кейінгі санатына қосылуы мен онда болуы үшін пайдалану көзделіп отыр.

Сауда-саттық ұйымдастырушысының ресми тізіміне енгізілмеген бағалы қағаздарға баға белгілеу жүйесінің рөлін арттыру жөніндегі мәселе қаралады. Баға белгілеу жүйесі баға белгілеулерге қол жетімділікті қамтамасыз етуі тиіс және рыноктың барлық қатысушылар үшін кеңінен танымал болуы, оның қатысушыларына баға белгілеулерді нақты уақыт режимінде қоюға, бағалар туралы жедел ақпарат алуға және баға белгілеу парағына қосылған бағалы қағаздар бойынша мәмілелер жасауға мүмкіндік беруі қажет. Баға белгілеу жүйесінің көрсеткіштерін бағалы қағаздар рыногының субъектілері, соның ішінде инвестициялық қорлар ресми тізімде қосылмаған және/немесе

саудаланбайтын бағалы қағаздарды бағалау және бухгалтерлік есептеу мақсатында шынайы рынок бағаларын айқындау үшін пайдалануы тиіс. Қор биржасының листингтік емес сауда алаңын баға белгілеу жүйесі ретінде пайдалану мүмкіндігі жөнiндегi мәселе қаралады.

Операциялық тәуекелдерді азайту мақсатында сауданы ұйымдастырушылардың, тіркеушілердің және бағалы қағаздарды номиналды ұстаушылардың резервтік көшіру жүйесі мен ақпаратты сақтау талаптары жетілдіріледі. Қазақстандық бағалы қағаздар рыногының шетел рыноктарымен технологиялық үйлесімдігінің мүмкіндіктері зерттеледі.

Қазақстан мүшесі болып табылатын халықаралық қауымдастықтардың заңдарымен үйлестіру мақсатында Бағдарлама шеңберінде халықаралық ынтымақтастықтың нысаны ретінде, атап айтқанда, бағалы қағаздар нарығын жаһандандыру жағдайында кездесетін бағалы қағаздардың есебі мен құқықтарын растау және бағалы қағаздар рыногында ақпаратты ашу мәселелері бөлігінде заңды біріздендіру көзделген.

Бағалы қағаздар рыногына халықты тарту және брокер компанияларын капиталдандыруын арттыруды ынталандыру арқылы инвестициялық банкинг дамитын болады.

5.4. Бағалы қағаздар рыногын реттеу саясаты

5.4.1. Бағалы қағаздар рыногын мемлекеттік реттеуді жетілдіру

Бағалы қағаздар рыногын мемлекеттік реттеу басты бағыттары бойынша - АҚ-дың және бағалы қағаздар рыногы кәсіпқой қатысушыларының қызметін реттеу бөлігінде жүргізіледі.

Инвесторлардың мүдделеріне АҚ-дың мониторингіне тиісті назар аударылатын болады, себебі бүгінгі күні бағалы қағаздар рыногында олардың қызмет белсенділігінің төмендігі олардың дамуын ұстап тұрған негізгі фактор болып табылады. Бұл проблеманы шешу үшін Ұлттық Банкпен бірігіп АҚ-дың және басқа кәсіпорындардың мониторингін жүзеге асыру, мониторингтің құрамын жетілдіру мен мониторингке тартылған компаниялардың санын ұлғайту көзделіп отыр.

" Акционерлік қоғамдар туралы ", " Бағалы қағаздар рыногы туралы " Қазақстан Республикасы Заңдарының құқық қолдану тәжірибесінің қорытындылары бойынша заңның жекелеген нормаларын нақтылау қажеттілігінен "Акционерлік қоғамдардың қызметі мәселесі жөнiнде Қазақстан Республикасының кейбір заң кесiмдерiне қосымшалар мен толықтырулар енгізу туралы" Қазақстан Республикасының Заң жобасы әзірленеді.

Заң жобасын қабылдаудың мақсаты АҚ-дың қызметін, әсіресе, оларды құру,

АҚ-дың қайта құру және жою тәртібін мемлекеттік реттеу жүйесін жетілдіру болып т а б ы л а д ы .

Компанияның жеке немесе жария болып табылатынына байланысты ақпаратты ашуға және корпорациялық басқарудың қажетті деңгейіне тиісті талаптар белгілеу үшін компанияларды жария және жеке етіп заңнамалық ажыратуды енгізуге бағытталған түзетулерді енгізу күтілуде. Компанияның "акционерлік қоғам" ұйымдық-құқықтық нысаны бағалы қағаздар рыногында жұмыс істеу үшін жария компания ретінде жұмыс істеуін міндеттейтін болады деп күтілуде.

Заң жобасын қабылдау инвесторлар үшін (оның ішінде шетел инвесторлары) Қазақстан Республикасының резидент-эмитенттері шығаратын бағалы қағаздардың тартымдылығын жоғарылатуға ықпал етеді, себебі сенімді инвесторларды қызметі барлығына ашық және қызмет ету тетіктері неғұрлым қарапайым, практикалық қызметінің барысында пысықталған АҚ-тар ғана қызықтырады.

Облигацияларды қамтамасыз етудің неғұрлым сенімді тәсілдерін айқындау мақсатында заң жобасында қамтамасыз етілген облигациялар деген ұғым нақтыланады.

Әкімшілік іс жүргізу және қылмыстық кодекстеріне қаржы рыногына қатысушылардың құқықтарын қорғау жүйесін жетілдіру бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізіледі.

Инсайдерлік ақпарат пен инсайдерлік мәміле, оларды пайдалануға тыйым салу ұғымдарын нақтылап, бағалы қағаздарға әділетті баға қалыптастыруды, инвесторлардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау және инсайдерлердің қызметін бақылауды қамтамасыз ету үшін болашақта инсайдерлік сауда мәселесі жөнінде Қазақстан Республикасының заң кесімдеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу көзделген.

Бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларын мемлекеттік реттеуді жетілдіру үшін және инвесторлардың мүдделерін қорғау мақсатында осы кезеңде оларды пруденциялық реттеуді олар көрсететін қаржы қызметтері мен тәуекелді басқару міндеттерінің барлық ауқымын ескеріп қайта қарау, бағалы қағаздар рыногында әділетті бәсекелестікті ынталандыру, Еуропалық одақтың негізгі директиваларын енгізуді қамтамасыз ету, соның ішінде бағалы қағаздар рыногында инсайдерлік сауда және теріс пайдалану мәселесі жөнінде, инфрақұрылым субъектілерінің техникалық жүйелерінің сапасына қойылатын талаптарды жоғарылату керек.

5.4.2. Бағалы қағаздар рыногы көрсеткіштерінің толыққанды дерекқорын қалыптастыру

Бағалы қағаздар рыногы көрсеткіштерін талдау сапасын жоғарылату, осы рыноктың ұйымдастырылған, сондай-ақ ұйымдастырылмаған бөлігінде де көрсеткіштерінің толыққанды дерекқорынсыз оны дамытудың дұрыс стратегиясын әзірлеу мүмкін емес.

Мүдделі тұлғалардың пайдалануы үшін рыноктың жағдайы туралы мәліметтерді жинақтау айтарлықтай көлемді және шығынды міндет болып табылады, ол:

тиімді талдауды жүзеге асыруды қамтамасыз ететін барлық лицензиаттардың есеп беру нысандарын әзірлеу және енгізу;

ақпарат жинау процесін, сондай-ақ дерекқорды қалыптастыру, жаңарту және мониторингтеуді ұйымдастыру;

рыноктың нақты сипатын барабар көрсететін мәліметтерді қалыптастыру мен жинақтау үшін 3-5 жыл көлеміндегі жинақтау кезеңінің қажеттілігімен негізделеді.

Бағалы қағаздар рыногы көрсеткіштерінің дерекқорын құру мен қалыптастыру м ы н а д а й :

мәліметтерді жинау, сақтау және өңдеу үшін бірыңғай әдістемелік базаны әзірлеу; рыноктың жағдайын көрнекті және барабар көрсететін көрсеткіштер тізбесін

а н ы қ т а у ;

мәліметтерді түзету тетігін (қажет болған жағдайда), сондай-ақ мұндай түзетуде ақпаратты тұтынушының қатысу тетігін құру сияқты құрамдауыштарды құрауы тиіс.

Бағалы қағаздар рыногы көрсеткіштерінің толыққанды дерекқоры бағалы қағаздар рыногының негізгі талдауын жүргізу үшін жеткілікті мәліметтерді құрайды және бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушылары мен инвесторларымен қолданылады, сондай-ақ бағалы қағаздардың әлемдік рыногының мониторингі және бағалы қағаздар рыногының отандық және шетел көрсеткіштерін салыстыру бойынша халықаралық ұйымдармен ақпарат алмасу сапасын жоғарылатады.

5.4.3. Бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларының өзін-өзі реттейтін ұйымдарының жұмыс істеу қағидаттары мен функцияларын жетілдіру

Бағдарламаны іске асыру барысында ӨРҰ-дың жұмыс істеу қағидаттары мен функциялары жетілдіріледі. Бағалы қағаздар рыногын мемлекеттік реттеудің Агенттік бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларының негізгі талаптарын, ал ӨРҰ - кәсіби қызметті іске асыру егжей-тегжейлі стандарттарын және олардың ішкі құжаттарына талаптарды белгілейді. Тиісінше, ӨРҰ бақылауды, соның ішінде олардың мүшелерінің ӨРҰ белгілеген стандарттар мен ережелерді сақтауын тексеруді жүзеге асырады. Бұл ретте Қазақстан Республикасының заң кесімдеріне сәйкес уәкілетті органның функциялары болып табылатын өкілеттіктер ӨРҰ-ға берілмейді.

ӨРҰ олардың дайындығы мен белсенділігіне қарай бағалы қағаздар рыногында жұмыс істеу үшін мамандарды аттестациялауды жүргізу мен куәлігі барларға санкция

Р / с N	Іс-шара	Аяқтау нысаны	Орын- дауға жауап- тылар	Орын- дау мер- зімі	Болжамды шығыстар (млн. теңге)	Қаржы- ландыру көздері
1	2	3	4	5	6	7
1.1. Ішкі институционалдық инвесторларды дамыту						
1.1.1.	Инвестициялық қорлардың қызметін ұйымдастыру ережесін белгілейтін нормативтік құқықтық кесімдерді әзірлеу	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
1.1.2.	Инвестициялық қорлардың жұмыс істеуін қамтамасыз ету бөлігінде инвестициялық портфель мен кастоциандарды басқарушылардың қызметі мәселелері жөнінде нормативтік құқықтық кесімдерді әзірлеу	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
1.2. Инвесторларды - жеке тұлғаларды қазақстандық бағалы қағаздар рыногында оқыту						
1.2.1.	Бағалы қағаздар рыногы, оның ішінде трансфер-агенттік қызмет туралы ақпараттық материалдарды дайындау және тарату	Теле-видение мен радиода сөз сөйлеу, бұқаралық ақпарат құралдарының басылымдарында	ҚНРА (келісім бойынша), МАСМ, ҚРҰБ (келісім)	Үнемі		

		жария- ланым- дар	бойын- ша), ҚарМ		Талап етіл- мейді	
1.2.2.	Инвесторларды оқытудың ең үздік тәжірибесінің International Council of Securities Associations (ICSA) қағидаттарын енгізу мен қолдануға ықпал ету	Бұқаралық ақпарат құралдарын пайдаланып, ақпараттық қамсыздандыру	ҚНРА (келісім бойынша), МАСМ, ҚарМ	Үнемі	Талап етілмейді	
1.2.3.	Халықты бағалы қағаздар рыногының негіздеріне оқыту жөніндегі бағдарламаларды мемлекеттік қаржыландырудың орындылығын қарау және оларды жүзеге асыру жөнінде ұсыныстар дайындау	РБК-ға ұсыныстар	МАСМ, ҚарМ	2007 жыл		Мөлшері 2007 жылғы бюджетте анықталатын республикалық бюджет қаражаты
2. БАҒАЛЫ ҚАҒАЗДАР ЭМИТЕНТТЕРІНЕ ҚАТЫСТЫ САЯСАТ						
2.1. Бағалы қағаздар рыногында ақпаратты ашу						
	Қазақстан Республикасының Нормативтік қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын қадағалау мен реттеу агенттігінің web-сайттары арқылы бағалы қағаздар эмитенттерінің проспектілер мен есепті-					

2.1.1.	<p>лікті электрондық нысанда тапсыруын және олардың мүдделі тұлғалар үшін орталықтандырылған ашылуын қамтамасыз ету арқылы бағалы қағаздар рыногының субъектілері қызметінің ашықтылығын жоғарылату, сондай-ақ бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларының жеке web-сайттары болған жағдайда оларға ашылуы міндетті ақпаратты орналастыру</p>	<p>Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары</p>	<p>ҚНРА (келісім бойынша), ҚРҰБ (келісім бойынша)</p>	<p>2005 жылғы І V тоқсан</p>	<p>Талап етілмейді</p>	
2.2. Бағалы қағаздардың жаңа түрлерін шығару мүмкіндіктерін кеңейту						
2.2.1.	<p>Орта мерзімді кезеңге Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздарды шығару болжамды кестесін жасау</p>	<p>Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Web-сайтында кестені жариялау, ҚҚБ</p>	<p>ҚарМ</p>	<p>2005 жылғы І тоқсаннан бастап, тоқсан сайын</p>	<p>Талап етілмейді</p>	
	<p>Құбылмалы сыйлықақы (мүдде) ставкасы бар, есептеу үшін инфляция индексі негіз болатын ұзақ</p>					

2.2.2.	мерзімді (он және одан да кеп жылдық) бағалы қағаздарды шығаруды және аннуитеттік сақтандыруды жүзеге асыратын жинақтаушы зейнетақы қорлары мен сақтандыру ұйымдарының активтері есебінен оларды бастапқы орналастыруды жүзеге асыру	Бағалы қағаздарды шығару	ҚарМ, ҚҚБ (келісім бойынша)	2005 жылғы I тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.3.	Мемлекеттік даму институттарының жарғылық капиталын зейнетақы қорларының активтері есебінен ұлғайту мәселесін қарау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	ИСМ, ҚарМ, ҚНРА (келісім бойынша), ҚРҰБ (келісім бойынша)	2005 жылғы I тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.4.	Сауда-саттық ұйымдастырушысының ресми тізіміне енгізілген бағалы қағаздар эмитенттерінің корпорациялық басқару нормаларын қолданғаны жөнінде ақпаратты олардың міндетті ашуын белгілеу	Нормативтік құқықтық актілердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша), КАСЕ (келісім бойынша)	2005 жылғы I тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.5.	Акционерлік қоғамдардың корпорациялық басқару қағидаттарын қолдану ұсы-		ҚНРА (келісім бойынша), ҰТҚҚ	2005 жылғы I V		

	нымдарына негізделген үлгілік ішкі құжаттарын әзірлеу	Ұсынымдар	(келісім бойынша)	тоқсан	Талап етілмейді
2.2.6.	Облигациялары бойынша мемлекеттік кепілдіктер, жарғылық капиталында мемлекеттің жүз пайыз қатысуымен құрылған заңды тұлғалар үшін көзделген мемлекеттік кепілдікті беру үшін төлемақы (алым) мөлшері белгіленуі мүмкін заңды тұлғаларға таратылу бөлігінде инвестициялық жобалар бойынша мемлекеттік кепілдіктерді берумен және мемлекеттік кепілдік алушысының қосымша екінші деңгейдегі банк кепілдігінің болуы туралы талапты алып тастаумен байланысты рәсімдерді нақтылау	Бюджет заңнамасына өзгерістер мен толықтырулар енгізу мүмкіндігін қарау туралы Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	ҚарМ, ЭБЖМ, ҚНРА (келісім бойынша), ҚРҰБ (келісім бойынша)	2005 жылғы ІІІ тоқсан	Талап етілмейді
2.2.7.	алынып тасталды - 2006.05.03. N 357 қаулысымен				
		Қазақстан Республикасының Бюджет кодек-			

2.2.8.	Мемлекеттің эмитенттің облигацияларына қатысты берілген кепілдіктер бойынша міндеттемелерін атқару жағдайлары болғанда облигациялар эмитентінің акцияларды мәжбүрлі шығарумен және кейіннен мемлекет меншігіне берумен байланысты рәсімдерді нақтылау	сіне және "Акционерлік қоғамдар туралы" Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістермен толықтырулар енгізу мүмкіндігін қарау туралы Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	ҚарМ, ЭБЖМ	2005 жылғы ІІІ тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.9.	Мемлекеттік маңызы бар инвестициялық жобаларды айқындау, оларды қаржыландыру үшін Қазақстан Республикасының Үкіметі, "Қазақстанның Даму банкі" АҚ кепілдік берген жобалық облигацияларды шығару мүмкіндігін қарау орынды	Қазақстан Республикасының Үкіметіне орындалуы туралы ақпарат	ИСМ, ҚарМ, ЭБЖМ, ҚДБ (келісім бойынша)	2005 жылғы ІІІ тоқсан	Талап етілмейді	
	Инвесторлардың түрлі санаттарының сұра-		ҚНРА (келісім бой-			

2.2.10.	нысына қарай бөле отырып, елде құрылымдық негізде қаржыландырудың нысанда-рын дамыту (секьюритилендіру)	3 аң жобасы	ынша), ҚРҰБ (келісім бойынша), ҚарМ, ЭБЖМ, ИСМ	2005 жылғы І І тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.11.	Коммерциялық бағалы қағаздарды шығару тәртібін белгілеу	3 аң жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2006 жылғы І І І тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.12.	Ақпараттық және талда - малық агент-тіктердің бағалы қағаздар рыногының бірқатар индекс-терін әзірлеуін қамтамасыз етуі жөнінде олар мен жұмыс жүргізу	Қазақ-стан Республикасының Үкіметіне ақпарат	ҚНРА (келісім бойынша), ҚҚБ (келісім бойынша)	2005 жылғы І V тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.13.	Зейнетақы активтерін инвестициялау, сондай-ақ бағалы қағаздарды саудасаттық ұйымдастырушыларының ресми тізіміне енгізу тәртібіне қойылатын талаптарды айқындау үшін рейтингтерді, соның ішінде ұлттық шәкіл бойынша пайдалануды кеңейту	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І V тоқсан	Талап етілмейді	
2.2.14.	Бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларының	Ұсынымдар	ҚНРА (келі-	2007 жылғы		

	тәуекелдерді хеджирлеуді ынталандыру		с і м бой-ынша)	І І тоқ-сан	Талап етіл-мейді	
2.2.15.	Жинақтаушы зейнетақы қорлары мен сақтандыру ұйымдарының активтерін хеджирлеу операцияларын орындау тәртібін әзірлеу	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	"Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы" заңға тиісті өзгерістер күшін енгеннен кейін бір тоқсан ішінде	Талап етілмейді	
	Қор биржасында жеткізілмейтін	Нормативтік	Қ Қ Б (келісім бойын-	тауар биржасын құрылғаннан және онда бидай, мұнай және мұнай өнімдерімен үнемі сауда жүргізу немесе		

2.2.16.	тауарлық фьючерстермен сауда-саттықты ұйымдастыру	кесім- дердің жобалары	ша), ҚНРА (келі- сім бой- ынша)	тауар- лық рынок- тардың мәлі- меттер мони- торин- гінің мемле- кеттік жүйесі іске қосыл- ғаннан кейін екі тоқсан ішінде	Талап етіл- мейді	
2.2.17.	Халықаралық кор- рынок- тарына өзде- рінің бағалы қағаздарын орналастыруды жүзеге асыру- ға ниеттенген қазақстандық эмитенттерге бағалы қағаздар мәлі- меттерін қазақстандық ұйымдастырыл- ған рыноктың ресми тізі- міне міндетті түрде алдын ала енгізу жөніндегі талаптарын орнату	3 аң жобасы	ҚНРА (келі- сім бой- ынша)	2006 жылғы ІІІ тоқсан	Талап етіл- мейді	
2.3. Шетелдік бағалы қағаздарға рұқсат беру						
2.3.1.	Шетелдік баға- лы қағаздар- дың Қазақстан Республикасы- ның ұйымдасты- рылған бағалы қағаздар ры- ногындағы айналысына рұқсат беру мақсатында оларға қойы- латын талап-	3 аң жобасы	ҚНРА (келі- сім бой- ынша)	2006 жылғы ІІІ тоқ- сан	Талап етіл- мейді	

	тарды белгілеу жөніндегі өкілеттіктерді сауда-саттық ұйымдастырушысына беру					
2.3.2.	Қазақстандық бағалы қағаздар, соның ішінде ұйымдастырылған рыногын ЕурАзЭҚ, БЭК және басқа да халықаралық қоғамдастықтармен ынтымақтастық шеңберінде біріктірудің ықтимал жолдарын талдау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	ҚНРА (келісім бойынша), ҚҚБ (келісім бойынша)	2006 жылғы ІІ тоқсан	Талап етілмейді	
2.4. Бағалы қағаздар рыногында салық салу тәртібін жетілдіру						
2.4.1.	Мыналардың: - депозиттер мен борыштық бағалы қағаздар бойынша жеке тұлғалардың; - мемлекеттік бағалы қағаздармен және агенттік облигациялармен операциялардан түскен жеке және заңды тұлғалардың кірістерін салық салудан босатуды алып тастау туралы мәселені қарау	Қазақстан Республикасының Үкіметіне ұсыныстар	ЭБЖМ, ҚНРА (келісім бойынша), ҚарМ	2006 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
2.5. Эмитенттер кеңесін құру						
	Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы	Нормативтік	ҚНРА (келісім бойынша), ҚҚҚ (келі-	2005 жылғы		

2.5.1.	ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі жанынан Эмитенттер кеңесін құру	құқықтық кесімнің жобасы	с і м бойынша), ҰТҚҚ (келіс і м бойынша)	І І тоқсан	Талап етілмейді	
3. БАҒАЛЫ ҚАҒАЗДАР РЫНОГЫНЫҢ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫНА ҚАТЫСТЫ САЯСАТ						
3.1.	Бағалы қағаздар рыногының лицензиаттарын оңтайландыру мақсатында олардың ұйымдық-құқықтық нысандарына қойылатын талаптарды қайта қарау	3 аң жобасы	ҚНРА (келіс і м бойынша)	2006 жылғы І ІІ тоқсан	Талап етілмейді	
3.2.	Бағалы қағаздар рыногының лицензиаттарын оңтайландыру мақсатында оларды капиталдандыруға қойылатын талаптарды қайта қарау	Нормативтік құқықтық кесімнің жобалары	ҚНРА (келіс і м бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
3.3.	Бағалы қағаздар рыногының лицензиаттарын бағдарламалық қамтамасыз етуді бағдарламалық-техникалық қамтамасыз етуге және сертифицикаттауға қойылатын талаптарды әзірлеу	Нормативтік құқықтық кесімнің жобалары	ҚНРА (келіс і м бойынша), ӨРҰ (келіс і м бойынша)	2005 жылғы І І тоқсан	Талап етілмейді	
	Бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларының есептілікті	Нормативтік				

3.4.	табыс етуі кезінде электрондық құжаттар мен электрондық қолтаңбаны енгізуге жәрдемдесу	құқықтық кесімнің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2006 жылғы ІІ тоқсан	Талап етілмейді	
3.5.	Трансфер-агенттік қызметке қойылатын талаптарды қайта қарау	Нормативтік құқықтық кесімнің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
3.6.	"Қазпочта" АҚ базасында трансфер-агент құру	"Қазпочта" АҚ трансфер-агенттік қызметін жүзеге асыруға лицензия алу	АБА, "Қазпочта" АҚ (келісім бойынша)	2005 жылғы ІV тоқсан	Талап етілмейді	
3.7.	Орталық депозитарийдің брокер-дилерлердің орталықтандырылған есеп ұйымы функцияларын жүзеге асыруы үшін нормативтік база құру	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
3.8.	Дефолт жағдайына бағалы қағаздар рыногы лицензиаттарының жеке-леген тәуекелдерді ерікті сақтандыруды ынталандыру	З а н жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы ІІ тоқсан	Талап етілмейді	
	Орталық депозитарийдің қызметін лицензиясыз деп тану және оның					

3.9.	қызметін бағалы қағаздар ұстаушылардың тізілімі жүйесін енгізу функциясымен толықтыру	З а н жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
3.10.	Бағалы қағаздар мен олардың қор биржасы ресми тізімінің жоғары санатты эмитенттерге, оның ішінде институционалдық инвесторлар не миноритарлық акционерлер арасында акциялардың айналысы бөлігінде қосымша талаптарды белгілеу	Нормативтік құқықтық кесімнің жобасы	Қ Қ Б (келісім бойынша), ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
3.11.	Эмитенттерге олардың бағалы қағаздарының саудасаттық ұйымдастырушысының ресми тізіміндегі ең жоғарғыдан кейінгі санатқа қосылуы және онда болуы жөніндегі талаптарды ырықтандыру	Ұсынымдар	Қ Қ Б (келісім бойынша), ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
3.12.	Сауда-саттық ұйымдастырушысы ресми тізімінің жоғары санатын олардың қызметінің салалары мен ерекшелігін ескере отырып, оларды эмитенттердің түрлері бойынша мамандандыру мақса-	Нормативтік кесімдер жобалары	Қ Қ Б (келісім бойынша), ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	

	тында кіші санаттарға (сыныптарға) бөлуді қамтамасыз ету					
3.13.	Қор биржасының листингтік емес сауда алаңын баға белгілеу жүйесі ретінде пайдалану мүмкіндігі жөніндегі мәселені қарау	Нормативтік құқықтық кесімнің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы I тоқсан	Талап етілмейді	
3.14.	Сауда-саттық ұйымдастырушысының, орталық депозитарийдің, соның ішінде номиналды ұстаушылар мен тіркеушілердің ақпаратының резервтік көшірмесін алу және оны сақтау жүйесіне қойылатын талаптарды белгілеу	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы I тоқсан	Талап етілмейді	
4. БАҒАЛЫ ҚАҒАЗДАР РЫНОГЫН РЕТТЕУ САЯСАТЫ						
4.1. Бағалы қағаздар рыногын мемлекеттік реттеуді жетілдіру						
4.1.1.	Заңдарға инсайдерлік ақпарат пен инсайдерлік сауда және инвесторлардың құқықтарын қорғау ұғымын дарын енгізу бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу	Заң жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2006 жылғы III тоқсан	Талап етілмейді	
	Қылмыстық және әкімшілік кодекстеріне					

4.1.2.	бағалы қағаздар рыногының заңдар талаптарын бұзатын эмитенттері мен лицензиаттарына қатысты санкциялар салу бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу	3 аң жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы I тоқсан	Талап етілмейді	
4.1.3.	Акционерлік қоғамдар секторын бөле отырып, экономикалық конъюнктураның, инвестициялық ахуалдың, капитал құрылымының және қаржылық емес корпорациялар (салалық бөліністе) секторының қаржылық орнықтылығының ағымдағы жай-күйін агрегирленген бағалау мақсатында акционерлік қоғамдар мен басқарында кәсіпорындардың тұрақты жедел мониторингін (тоқсан сайынғы негізде) жүргізу	ҚНРА ұсынатын талдамалық шолу	ҚРҰБ (келісім бойынша)	Тоқсан сайын	Талап етілмейді	
4.1.4.	Компанияларды жария және жеке етіп ажыратуды енгізуге бағытталған заңнамаға өзгерістер мен толықтырулар енгізу	3 аң жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2006 жылғы III тоқсан	Талап етілмейді	
4.2. Бағалы қағаздар рыногы көрсеткіштерінің						

толыққанды дерекқорын қалыптастыру						
4.2.1.	Бағалы қағаздар рыногы жөніндегі деректерді бірыңғай жинау, сақтау және өңдеу жүйесін әзірлеу	Нормативтік құқықтық кесімдердің жобалары	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы ІІ тоқсан	Талап етілмейді	
4.3. Бағалы қағаздар рыногының кәсіпқой қатысушыларының өзін-өзі реттейтін ұйымдарының қызметі мен функцияларының қағидаттарын жетілдіру						
4.3.1.	ӨРҰ қызметі мен функцияларының қағидаттарын жетілдіру	3 аң жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2005 жылғы І тоқсан	Талап етілмейді	
4.3.2.	ӨРҰ өкілеттіктерін қайта қарау және уәкілетті органның қалауы бойынша бағалы қағаздар рыногындағы жұмыс үшін мамандарды аттестаттауды жүргізу құқығын ӨРҰ-на беру мүмкіндігін белгілеу	3 аң жобасы	ҚНРА (келісім бойынша)	2006 жылғы ІІІ тоқсан	Талап етілмейді	

Қ а б ы л д а н ғ а н   қ ы с қ а р т у л а р :

АБА - Ақпараттандыру және байланыс агенттігі

ҚҚҚ - Қазақстанның қаржыгерлер қауымдастығы

ҚНРА - Қазақстан Республикасы Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі

ҚДБ - Қазақстанның Даму Банкі

ҚТҚ - Қазақстанның тізім ұстаушылар қауымдастығы

ҚҚБ - Қазақстан қор биржасы

МАСМ - Қазақстан Республикасы Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігі

ИСМ - Қазақстан Республикасы Индустрия және сауда министрлігі

ҚарМ - Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі
ЭБЖМ - Қазақстан Республикасы Экономика және бюджеттік
жоспарлау министрлігі

ҚҰБ - Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және
құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК